

Stichting
Pensioenfonds
Gasunie

Stichting Pensioenfonds Gasunie
Concourslaan 17, 9727 KC Groningen
Postbus 19, 9700 MA Groningen
Telefoon: 050 - 521 2220

Ingeschreven in het Handelsregister van de
Kamer van Koophandel onder nummer 41009373

Verslag over het boekjaar
1-1-2012 t/m 31-12-2012

Inhoud

	Pagina
Personalia	5
Meerjarenoverzicht	7
Bestuursverslag	
Algemeen	9
Pensioenbijdragen en -uitkeringen	27
Beleggingen	29
Risicoparagraaf	39
Verantwoordingsorgaan	
Verslag van het Verantwoordingsorgaan	43
Reactie van het Bestuur	45
Visitatiecommissie	
Verslag van de Visitatiecommissie	47
Reactie van het Bestuur	48
Jaarrekening	
Balans per 31 december	50
Staat van baten en lasten	52
Kasstroomoverzicht	54
Grondslagen voor de waardering en de bepaling van het resultaat	55
Toelichting op de balans per 31 december	58
Toelichting op de staat van baten en lasten	64
Risicoparagraaf	68
Overige gegevens	
Gebeurtenissen na balansdatum	77
Resultaatbestemming	77
Actuariële verklaring	78
Controleverklaring van de onafhankelijke accountant	79
Bijlage	
Begrippenlijst	81

Personalia

Bestuur

M. Blacquière	lid	<i>Benoemd/gekozen door:</i> GasTerra B.V.
H.A.T. Chin Sue	plv. voorzitter	N.V. Nederlandse Gasunie
C.S. Pisuisse	voorzitter	N.V. Nederlandse Gasunie
M.F. Versteeg	lid	N.V. Nederlandse Gasunie
Mw. J. Hermes	lid	Ondernemingsraden van Gasunie/GasTerra
Mw. A. de Jong-Nonner	lid	Pensioengerechtigden
A.J. Klijn	plv. secretaris	Pensioengerechtigden
P.L. Kwast	secretaris	Ondernemingsraad van Gasunie

Bestuursbureau

Mw. A.G. Grootjans	Pensioenbeheer
A.W.G. de Vries ¹⁾	Vermogensbeheer
H.W. Scholtens	Finance & Control
E.F.W. Vasbinder	Manager bestuursbureau

Compliance Officer

B.M. Peters	Nederlands Compliance Instituut
-------------	---------------------------------

Beleggingscommissie

H.A.T. Chin Sue	voorzitter
Mw. J. Hermes	plv. voorzitter
C.S. Pisuisse	lid
W.W. Boonstra	extern adviseur
R.A.H. van der Meer	extern adviseur
H. Schuijt ²⁾	extern adviseur

1) Per 1 september 2012 heeft de heer A.W.G. de Vries de heer A. Huijsen vervangen.

2) Tot 1 januari 2012 was de heer D.J. de Beus extern adviseur. De heer H. Schuijt is per 1 april 2012 benoemd als extern adviseur.

Pensioencommissie

M. Blacquière	lid
Mw. A. de Jong-Nonner	lid
A.J. Klijn	lid
P.L. Kwast	plv. voorzitter
M.F. Versteeg	voorzitter

Verantwoording en intern toezicht

Verantwoordingsorgaan

A.F. Elzinga	namens de werkgevers
A.J. den Herder	namens de werknemers
C.P.W. van der Sterren	namens de pensioengerechtigden

Visitatiecommissie

J.W. Baan	lid
T. Roorda	lid
D.M. Swagerman	lid

Uitvoeringsorganisatie

Het bestuursbureau coördineert alle werkzaamheden voor de Stichting Pensioenfonds Gasunie en voert het secretariaat. Het bestuursbureau is gevestigd in Groningen.

De pensioenadministratie, het beheer van pensioenverplichtingen en de financiële administratie zijn door de Stichting Pensioenfonds Gasunie uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. te Groningen ¹⁾. De beleggingsadministratie is uitbesteed aan Kas Bank N.V. te Amsterdam ²⁾. Het vermogensbeheer is voor het grootste deel uitbesteed aan Lombard Odier (Europe) S.A. te Amsterdam en BlackRock Advisors (UK) Limited te Amsterdam.

Certificerend accountant

Ernst & Young Accountants LLP	J. Niewold RA
-------------------------------	---------------

Adviserend actuaris

Towers Watson	drs. W. Eikelboom AAG
---------------	-----------------------

Certificerend actuaris

Towers Watson	R. Kruijff AAG
---------------	----------------

1) Tot 1 januari 2013 waren de pensioenadministratie en de financiële administratie uitbesteed aan AZL N.V. te Heerlen.

2) Tot 1 januari 2012 was de beleggingsadministratie uitbesteed aan AZL Vermogensbeheer B.V., onderdeel van ING Investment Management B.V.

Meerjarenoverzicht

	2012	2011	2010	2009	2008
Aantallen					
Deelnemers	1.774	1.714	1.741	1.732 ¹⁾	1.810
Gewezen deelnemers	610	624	632	674	576
Pensioengerechtigden	1.469	1.511	1.463	1.401	1.342
	3.853	3.849	3.836	3.807	3.728
Financiële gegevens (in duizenden euro)					
Totaal vermogen ²⁾	1.132.011	1.017.783	969.561	906.703	818.017
Technische voorzieningen	1.078.105	985.686	862.589	791.366	779.064
Dekkingsgraad	105%	103%	112%	115%	105%
Premiebijdragen	22.573	25.985	25.508	28.950	36.818
Extra storting conform uitvoeringsovereenkomst	7.831	8.593	0	0	61.900
Uitkeringen	38.749	39.157	38.405	36.945	35.417
Beleggingen					
Belegd vermogen (incl. lopende intrest) ³⁾	1.131.109	1.008.500	975.032	907.769	754.791
Rendement op basis van total return	12,5%	5,6%	8,7%	11,8%	-14,7%
Percentage toeslagverhoging ⁴⁾	0,0%	0,5%	0,1%	0,0%	1,2%

1) De daling wordt deels veroorzaakt door de verkoop van het onderdeel Gasunie Engineering & Technology (GET) aan KEMA. Dit betreft 84 deelnemers.

2) Het totaal vermogen is het balanstotaal van de activa minus de kortlopende schulden en voorziening voor risico deelnemers.

3) Het Belegd vermogen wijkt mede af van het Totale vermogen, omdat een eventuele extra premiestorting door werkgevers per jaar ultimo als vordering is verwerkt en nog niet belegd is.

4) Dit betreft de door het Bestuur verleende toeslag. Voor de pensioengerechtigden en gewezen deelnemers die gedurende het voorafgaande jaar inactief zijn geworden, geldt een afwijkend toeslagpercentage.

Bestuursverslag

Algemeen

Profiel

Stichting Pensioenfonds Gasunie

Stichting Pensioenfonds Gasunie ('het fonds') is statutair gevestigd te Groningen en is opgericht op 15 september 1965. De laatste statutenwijziging was op 30 juni 2008. Het fonds is ingeschreven bij de Kamer van Koophandel onder nummer 41009373.

Statutaire doelstellingen

Het fonds heeft ten doel het zeker stellen en verstrekken van pensioenen en andere uitkeringen aan gewezen werknemers en aan nagelaten betrekkingen van werknemers en gewezen werknemers van N.V. Nederlandse Gasunie (Gasunie) en van aangesloten onderneming GasTerra B.V. (GasTerra).

Structuur

Bestuur

Het Bestuur voert het beheer van het fonds in de meest uitgebreide zin en is bevoegd alle zaken van het fonds te behandelen en dienaangaande beslissingen te nemen, een en ander met inachtneming van de bepalingen in de statuten en de reglementen. Het Bestuur blijft, conform de Pensioenwet, altijd verantwoordelijk voor de juiste uitvoering van de uitbestede taken.

De samenstelling van het Bestuur is in het verslagjaar niet gewijzigd.

Naleving Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur

Het Bestuur onderschrijft de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance) en zal deze naleven. De principes hebben betrekking op de volgende onderdelen: zorgvuldig bestuur, transparantie, openheid en communicatie, deskundigheid en functioneren van het bestuur, verantwoording en intern toezicht.

Verantwoordingsorgaan

De belangrijkste bevoegdheden van het Verantwoordingsorgaan zijn het adviseren van het Bestuur en het oordelen over het handelen van het Bestuur in het jaar, over het gevoerde beleid en over de beleidskeuzes die voor de toekomst worden gemaakt. Dit oordeel wordt gevormd aan de hand van formele jaarstukken en andere informatie van het fonds.

In het reglement van het Verantwoordingsorgaan is vastgelegd dat het Verantwoordingsorgaan jaarlijks, uiterlijk in de laatste vergadering van het Bestuur, het oordeel afgeeft zoals hierboven omschreven. Dit oordeel, evenals de reactie van het Bestuur daarop, wordt opgenomen in het eerstvolgende jaarverslag. In dit jaarverslag wordt verslag gedaan van de bevindingen van het Verantwoordingsorgaan over het beleid dat het Bestuur in 2011 heeft gevoerd.

Per 1 januari 2011 heeft het Bestuur de leden van het Verantwoordingsorgaan (in overeenstemming met het reglement) voor een zittingsperiode van drie jaar herbenoemd. Voor twee van de drie leden is dit tevens de laatste zittingsperiode.

Intern toezicht en Visitatiecommissie

Het Bestuur heeft het interne toezicht ingevuld door middel van een Visitatiecommissie. De werkwijze van de Visitatiecommissie is vastgelegd in een reglement. De commissie bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen.

Het Bestuur heeft de leden van de Visitatiecommissie per 1 januari 2013 voor een nieuwe periode van drie jaar herbenoemd. Minimaal eens per drie jaar wordt een visitatie uitgevoerd en wordt hierover schriftelijk aan het Bestuur gerapporteerd. De Visitatiecommissie beoordeelt de beleidsprocedures en -processen alsmede de 'checks and balances' binnen het fonds, de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop het Bestuur omgaat met de risico's op de langere termijn. De bevindingen van de Visitatiecommissie alsmede de reactie van het Bestuur daarop worden opgenomen in het jaarverslag. In 2013 heeft de meest recente visitatie plaatsgevonden. In dit jaarverslag wordt hiervan verslag gedaan.

Beleggingscommissie

De Beleggingscommissie stelt jaarlijks een beleidsplan beleggingen op dat vervolgens ter vaststelling aan het Bestuur wordt voorgelegd. De Beleggingscommissie adviseert het Bestuur over het strategische beleggingsbeleid en over de uitgangspunten en uitkomsten van een ALM-studie. Aan de hand van de kwartaalrapportages stelt de Beleggingscommissie, met inachtneming van het vastgestelde beleggingsbeleid, een concreet plan vast voor de invulling van de beleggingen voor het nieuwe kwartaal.

In de Beleggingscommissie hebben minimaal drie bestuursleden zitting en minimaal twee externe adviseurs. Uitsluitend de bestuurlijke leden van de commissie hebben stemrecht. De externe leden hebben het recht om adviezen te geven.

De externe adviseur de heer De Beus heeft per 31 december 2011 afscheid genomen van de Beleggingscommissie. Het Bestuur heeft de heer Schuijt per 1 april 2012 als externe adviseur benoemd.

Pensioencommissie

De Pensioencommissie adviseert het Bestuur over het te voeren pensioenbeleid, de communicatie over het pensioen en het beheer en de uitvoering van de pensioenregelingen. Daarnaast zorgt de Pensioencommissie voor de afhandeling dan wel implementatie van het pensioenbeleid zoals het Bestuur dat heeft vastgesteld.

In de Pensioencommissie hebben minimaal drie en maximaal vijf bestuursleden zitting. De leden zijn afkomstig uit zowel de werkgevers- als de werknemersvertegenwoordiging van het Bestuur. In de werknemersvertegenwoordiging is ten minste één lid namens de pensioengerechtigden vertegenwoordigd. Het Bestuur heeft de mogelijkheid om, op voordracht van de Pensioencommissie, een externe adviseur te benoemen.

De samenstelling van de Pensioencommissie is in het verslagjaar niet gewijzigd.

Uitvoeringsorganisatie

Het Bestuur heeft een bestuursbureau ingesteld om alle uitbestede werkzaamheden te coördineren en te bewaken. Deze werkzaamheden zijn onderverdeeld in twee aandachtsgebieden, namelijk vermogensbeheer en pensioenbeheer. Tevens draagt het bestuursbureau zorg voor de algehele ondersteuning van het Bestuur, de Beleggings- en de Pensioencommissie, het Verantwoordingsorgaan en de Visitatiecommissie.

Het Bestuur heeft een aantal bevoegdheden gedelegeerd aan het bestuursbureau. Dit is vastgelegd in het document 'Delegatie van bevoegdheden'. Hierin zijn de gedelegeerde bevoegdheden opgenomen die voortvloeien uit de pensioenreglementen en de richtlijnen met betrekking tot het ondertekenen van overeenkomsten en transacties.

Het bestuursbureau is het eerste aanspreekpunt voor het fonds en beheert alle contracten. Daarnaast houdt het bestuursbureau ontwikkelingen bij op het gebied van pensioenbeheer en adviseert het bestuursbureau het Bestuur hierover. Het bestuursbureau is gevestigd in het hoofdkantoor van Gasunie te Groningen.

Het fonds had in het verslagjaar alle dagelijkse werkzaamheden met betrekking tot het uitvoeren van de pensioenregelingen en de financiële administratie uitbesteed aan AZL N.V. (AZL) te Heerlen. Met ingang van 1 januari 2013 zijn deze werkzaamheden uitbesteed aan TKP Pensioen B.V. (TKP) te Groningen. De beleggingsadministratie was in 2011 uitbesteed aan AZL Vermogensbeheer B.V., onderdeel van ING Investment Management B.V. (ING IM). Met ingang van 1 januari 2012 is de beleggingsadministratie uitbesteed aan Kas Bank N.V. (Kas Bank). De genoemde werkzaamheden zijn vastgelegd in een uitbestedingsovereenkomst. Onderdeel van deze overeenkomst is een Service Level Agreement (SLA) waarin de wijze van uitvoering van de overeengekomen werkzaamheden concreet is omschreven, indien van toepassing aan de hand van performance normen.

Met ING Asset Management B.V. heeft het Bestuur een dienstverleningsovereenkomst en SLA gesloten voor het onderbrengen van het pensioenspaarkapitaal.

Het fonds heeft het vermogensbeheer grotendeels uitbesteed aan externe vermogensbeheerders. Lombard Odier (Europe) S.A. beheert de vastrentende portefeuille. BlackRock Advisors (UK) limited (BlackRock) beheert de aandelenportefeuille. State Street Global Advisors is de beheerder van de beursgenoteerde vastgoedportefeuille. De onderdelen van de niet-beursgenoteerde vastgoedportefeuille worden beheerd door diverse externe vermogensbeheerders, namelijk Altera, CBRE Global Investors, Eurindustrial en Bouwfonds Fairfield. De ondersteunende activiteiten van het niet-beursgenoteerd vastgoed zijn uitbesteed aan Grontmij Capital Consultants. Voor het beheer van de grondstoffenportefeuille is FundLogic SAS geselecteerd en voor het afdekken van het valutarisico en het collateral management Kas Bank.

Niet uitbesteed is het beheersen van het rente- en aandelenrisico door middel van een derivatenoverlay en liquiditeitenbeheer. Dit wordt beheerd door het bestuursbureau.

Compliance

Het Bestuur heeft de compliance functie uitbesteed aan het Nederlands Compliance Instituut (NCI).

Het doel van de functie is het toezicht houden op de naleving van alle wet- en regelgeving met betrekking tot compliance die van toepassing is op het fonds. De compliance officer draagt daarnaast zorg voor de beheersing van compliance risico's en draagt bij tot het verankeren van compliance in bedrijfsprocessen door het creëren van bewustzijn bij de bestuursleden en de leden die zitting hebben in de andere (uitvoerings)organen van het fonds.

De compliance officer rapporteert jaarlijks aan het fonds. In het hoofdstuk 'Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)' wordt hieraan aandacht besteed.

Externe ondersteuning

Het fonds wordt bijgestaan door een externe adviserend actuaris. Daarnaast maakt het fonds ten behoeve van de certificering van de jaarrekening gebruik van een actuaris en een registeraccountant. Waar nodig worden door het Bestuur externe deskundigen geraadpleegd.

Uitvoeringskosten

In november 2011 heeft de Pensioenfederatie de Aanbevelingen uitvoeringskosten gepresenteerd. Hierin worden de pensioenfondsen opgeroepen om de kosten van het pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten te publiceren. Deze kosten moeten naar de mening van de Pensioenfederatie volledig bekend zijn binnen het pensioenfonds en beschikbaar zijn voor deelnemers. De aanbevelingen luiden als volgt:

- Rapporteer de kosten van pensioenbeheer in euro per deelnemer.
- Rapporteer de kosten van het vermogensbeheer in % van het gemiddeld belegd vermogen.
- Rapporteer separaat (eventueel geschatte) transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen.

Het fonds deelt de mening van de Pensioenfederatie en wenst volledige transparantie te realiseren ten aanzien van deze kosten. Dit gaat dus verder dan alleen de direct in de jaarrekening te verantwoorden kosten. Het transparant maken van alle kosten en mogelijk afzetten tegen een benchmark is daarbij een middel om de kosten verder te beheersen. Met onderstaand overzicht geeft het fonds gevolg aan de aanbevelingen van de Pensioenfederatie.

Kostenoverzicht

	2012	2011
Pensioenbeheer		
Kosten in euro per deelnemer ¹⁾	475	434
Vermogensbeheer		
Kosten in % van het gemiddeld belegd vermogen ²⁾	0,17	0,18
Transactiekosten in % van het gemiddeld belegd vermogen	0,12	0,09

Pensioenreglementen

Het fonds voert voor meerdere doelgroepen pensioenregelingen uit. Hierin zijn ouderdomspensioen, partnerpensioen, wezenpensioen en arbeidsongeschiktheidspensioen geregeld.

Deze zijn vastgelegd in de volgende regelingen:

- Pensioenreglement voor deelnemers geboren vóór 1 juli 1937. Alle deelnemers aan deze regeling zijn inmiddels met pensioen.
- Pensioenreglementen 1994 voor deelnemers die na 30 juni 1937 en vóór 1 januari 1950 zijn geboren en tevens in dienst zijn gekomen vóór 1 januari 2006. Dit betreft het Pensioenreglement 1994, Overgangsbepalingen 1994 en het Reglement Regeling Vervroegd Uittreden.
- Pensioenreglement 2006 voor deelnemers die op of na 1 januari 1950 zijn geboren, dan wel voor deelnemers die na 31 december 2005 in dienst zijn gekomen.
- Pensioenreglement 2010 voor werknemers die op of na 1 juli 2010 zijn toegetreden tot de Raad van Bestuur van Gasunie.

- 1) *Kosten van het pensioenbeheer bestaan uit de kosten van uitbesteding, bestuurskosten en de kosten van toezicht. Hierbij zijn de salariskosten van de bestuursbureauleden, waaronder die van de manager vermogensbeheer en controle op het vermogensbeheer, toegewezen aan de kosten pensioenbeheer in plaats van aan vermogensbeheer. Tentatief zou circa 1/3 gedeelte van deze totale kosten zijn toe te rekenen aan vermogensbeheer. Een exacte toerekening is echter niet mogelijk. Daarom is afgezien van een opsplitsing van de totale kosten. De totale kosten bedragen 1,541 miljoen. Om de kosten per deelnemer te berekenen is conform de aanbeveling van de Pensioenfederatie het aantal deelnemers gedefinieerd als de som van het aantal actieve deelnemers en pensioengerechtigden. Gewezen deelnemers tellen dus niet mee. Dit in tegenstelling tot de methode 'normdeelnemer' waarbij elk type deelnemer een weging krijgt in het totale aantal deelnemers. Een pensioengerechtigde en gewezen deelnemer kosten immers minder dan een actieve deelnemer.*
- 2) *Kosten van het vermogensbeheer kunnen in twee categorieën worden onderscheiden. De eerste categorie betreft de kosten zoals die zichtbaar in de jaarrekening zijn verwerkt. Daaronder vallen de beheervergoeding van de vermogensbeheerder(s) en overige beheervergoedingen. Dit betreft een bedrag van € 0,653 miljoen. De tweede categorie betreft kosten die rechtstreeks ten laste van het beleggingsrendement zijn gebracht. Deze kosten zijn dus niet inbegrepen in de kosten van de vermogensbeheerder(s) zoals opgenomen in de jaarrekening en zijn geschat op € 1,185 miljoen. De totale kosten vermogensbeheer komen daarmee uit op circa € 1,838 miljoen.*

Bovengenoemde regelingen zijn uitkeringsovereenkomsten. Met uitzondering van het Pensioenreglement 2010 (middelloonregeling) betreft dit eindloonregelingen. Bij de Pensioenreglementen 1994, 2006 en 2010 behoren pensioenspaarreglementen, waaraan de deelname vrijwillig is.

Algemene ontwikkelingen

Geen Pensioenakkoord, wel pensioenhervormingen

Het Pensioenakkoord dat de centrale organisaties van werkgevers en werknemers in 2010 met elkaar hebben gesloten en het daarop volgende Lente-akkoord uit 2012 zijn grotendeels van tafel. De discussies over hervormingen in de pensioensector zijn voortgezet. De toekomstbestendigheid en financiële houdbaarheid van de aanvullende pensioenen staan hierin centraal.

Hoofdlijnennota Herziening FTK

Demissionair minister Kamp van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) heeft in 2012 de Hoofdlijnennota Herziening FTK gepubliceerd. Deze nota geeft één toezichtskader voor zowel het nominale als het reële pensioencontract. De nota ging vergezeld van de resultaten van drie onderzoeken: de juridische mogelijkheden van het invaren van reeds bestaande pensioenaanspraken, de effecten van het reële pensioencontract (als hiervoor wordt gekozen ter vervanging van het huidige nominale contract) op de intergenerationele solidariteit en toetsing van de hoofdkenmerken van het reële contract aan de Europese pensioenwetgeving. Een aantal onderdelen uit de Hoofdlijnennotitie wordt nog uitgewerkt. Besloten is dat de herziening van het FTK zal plaatsvinden per 1 januari 2015.

Er is veel aandacht voor het invaren van in het verleden opgebouwde pensioenaanspraken en ingegane pensioenen in het reële pensioencontract. Het invaren gaat gepaard met juridische risico's. Vooralsnog liggen deze risico's bij sociale partners en fondsbesturen. De Stichting van de Arbeid (STAR) heeft het kabinet gevraagd om meer wettelijke bescherming op dit onderwerp.

Septemberpakket

In september 2012 werd het Septemberpakket bekend gemaakt door het ministerie van SZW. De maatregelen zijn een strenger toezichtskader en voorschriften voor kortingen, pensioenopbouwpercentages en premies. Dit heeft onder andere geleid tot een eerdere verhoging van de pensioengerechtigde leeftijd, de invoering van de Ultimate Forward Rate (UFR) en ook de toepassing van het levensverwachtingaanpassingsmechanisme (LAM).

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft besloten dat pensioenfondsen vanaf ultimo 2011 moeten rekenen met een drie maands gemiddelde rentetermijnstructuur (RTS). Dit maakt de verplichtingen minder gevoelig voor schommelingen en mogelijk verstoorde omstandigheden op de financiële markten. Vanaf september 2012 heeft DNB additioneel de UFR ingevoerd. De UFR-benadering houdt in dat de rente voor zeer lange looptijden naar een afgesproken niveau toe beweegt. Voor het eurogebied is de UFR vastgesteld op 4,2%.

Nieuw kabinet en regeerakkoord

Ondertussen kwamen in de tweede helft van het verslagjaar een nieuw kabinet en regeerakkoord tot stand. Hierin werden nog andere maatregelen genomen, onder meer een versnelde verhoging van de AOW-ingangleeftijd en maatregelen op het gebied van de fiscale facilitering van de pensioenopbouw (het 'Witteveenkader').

Tot 1 april 2012 was de ingangsdatum van de AOW de eerste dag van de maand van de 65ste verjaardag. Het kabinet heeft in 2011 besloten dat de AOW vanaf 1 april 2012 ingaat op de dag dat de 65-jarige leeftijd wordt bereikt. In 2012 heeft het kabinet vervolgens besloten om de AOW-ingangleeftijd vanaf 1 januari 2013 geleidelijk te verhogen van 65 jaar naar 67 jaar in 2023. Daarna wordt de ingang gekoppeld aan de ontwikkeling van de levensverwachting. Intussen heeft het kabinet het voornemen bekend gemaakt om de AOW-ingangleeftijd in de komende jaren sneller te verhogen dan nu in de wet is vastgelegd.

De fiscale wetgeving voor de aanvullende pensioenopbouw wordt per 1 januari 2014 aangepast aan de trend van een latere pensioendatum. De pensioeningangsdatum wordt met ingang van deze datum verhoogd van 65 jaar naar 67 jaar. De pensioenregelingen zullen hierop worden aangepast. Tevens bestaat het voornemen om met ingang van 2015 de maximale jaarlijkse pensioenopbouw te beperken en is de verwachting dat vanaf een inkomensniveau van € 100.000 de pensioenopbouw fiscaal niet meer wordt gefacilieerd.

Governance

In het verslagjaar is de Eerste Kamer akkoord gegaan met voorstellen tot vergroting van de medezeggenschap van gepensioneerden in het bestuur van pensioenfondsen. Deze voorstellen zijn voortgekomen uit een initiatief van de Tweede Kamerleden Koşer Kaya (D66) en Blok (VVD). De inwerkingtreding is bepaald op 1 juli 2013 en fondsen hebben tot 1 juli 2014 de tijd om hieraan te voldoen.

In de ogen van het kabinet biedt de initiatiefwet van Koşer Kaya/Blok slechts een oplossing op een deel terrein. Daarom is een wetsvoorstel tot versterking bestuur pensioenfondsen opgesteld. Het kabinet wil hiermee de deskundigheid van fondsbesturen bevorderen, het intern toezicht versterken en de diverse organen en taken stroomlijnen. Onderdeel hiervan is het aanbieden van alternatieve bestuursmodellen voor het huidige paritaire model.

Als het wetsvoorstel versterking bestuur pensioenfondsen tijdig door het kabinet wordt goedgekeurd, dan zullen de bepalingen uit dit voorstel in de plaats komen van de bepalingen uit de initiatiefwet van Koşer Kaya/Blok.

Toezicht

Alle pensioenfondsen moesten uiterlijk op 1 mei 2012 bij DNB een financieel crisisplan indienen. Doel van dit plan is om, los van concrete herstelplannen, beter voorbereid te zijn op een eventuele volgende financiële crisis. DNB heeft deze crisisplannen geëvalueerd en aangegeven dat deze over het algemeen nog verbeterd kunnen worden.

DNB voerde in het verslagjaar meerdere themaonderzoeken uit, zoals de risico's van commercieel vastgoed en uitbesteding, en de effectiviteit van het bestuur.

Fondsspecifieke ontwikkelingen

Bestuursvergaderingen

Het Bestuur is in het verslagjaar elf keer in vergadering bijeen gekomen. Ook heeft er een vergadering plaatsgevonden met het Verantwoordingsorgaan. Daarnaast is er twee keer met Gasunie vergaderd.

In 2012 hebben er diverse ontwikkelingen plaatsgevonden. Hierdoor is in 2012 vaker vergaderd dan in de afgelopen jaren gemiddeld het geval was. Naast onderwerpen zoals de financiële situatie van het fonds en het vermogensbeheer, heeft het Bestuur veel overleg gevoerd over de situatie naar aanleiding van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten met Gasunie resp. GasTerra. Daarnaast heeft frequent overleg plaatsgevonden over de overgang naar een nieuwe pensioenadministrateur per 1 januari 2013.

De algemene ontwikkelingen zoals geschetst in de vorige paragraaf zijn steeds in het Bestuur besproken. Veel onderwerpen zijn echter nog niet uitgekristalliseerd. Het Bestuur zal de ontwikkelingen ook in 2013 aandachtig blijven volgen. Daarbij zal onder andere aandacht worden besteed aan de herziening van de wettelijke regels voor governance en medezeggenschap voor pensioenfondsen.

In 2011 was al besloten om op grond van milieuoverwegingen en kosten op de lange termijn alle documenten en correspondentie zoveel mogelijk digitaal aan het Bestuur beschikbaar te stellen. In vervolg hierop is het Bestuur in het laatste kwartaal van 2012 begonnen met papierloos vergaderen. Alle vergaderstukken worden digitaal ter beschikking gesteld.

Uitvoeringsovereenkomsten tot en met 31 december 2012

Het fonds heeft met Gasunie en GasTerra uitvoeringsovereenkomsten gesloten. In deze overeenkomsten was tot 31 december 2012 onder andere vastgelegd dat Gasunie en GasTerra, ingeval de dekkingsgraad van het fonds ultimo enig jaar lager is dan 105%, zich verplichten om over een periode van drie jaar een zodanige extra bijdrage in het fonds te storten dat de dekkingsgraad na deze drie jaar op balansdatum weer ten minste 105% bedraagt.

De uitvoeringsovereenkomst met Gasunie is eind juni 2012 door Gasunie rechtsgeldig opgezegd per 31 december 2012. Het Bestuur heeft op verzoek van Gasunie de uitvoeringsovereenkomst met GasTerra eveneens opgezegd per dezelfde datum. Gasunie heeft hierbij aangegeven dat Gasunie en de vakbonden (de cao-partijen) zijn overeengekomen om op uiterlijk 1 januari 2013 te komen tot afspraken over een nieuwe pensioenovereenkomst. Gasunie streeft naar een geïndexeerde middelloonregeling met CDC (Collectief Defined Contribution). Gasunie heeft aangegeven dat de uitvoeringsovereenkomst zoals die in 2012 geldt niet past bij de beoogde nieuwe pensioenovereenkomst.

In de uitvoeringsovereenkomsten was vastgelegd dat Gasunie en GasTerra er voor zorgen dat de dekkingsgraad op het moment van beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten minimaal 105% bedraagt. De dekkingsgraad ultimo 2012 was lager dan 105% en dit zal voor beide werkgevers leiden tot een extra storting. De hoogte van deze storting is vastgesteld bij het vaststellen van de jaarrekening 2012 in juni 2013.

Het Bestuur heeft in 2012 veelvuldig overlegd en heeft diverse scenario's opgesteld om zich zo goed mogelijk voor te bereiden op de situatie per 1 januari 2013. Eind 2012 was er bij Gasunie nog geen nieuwe pensioenovereenkomst tot stand gekomen. Om de huidige pensioenregelingen uit te kunnen blijven voeren was het noodzakelijk dat fonds en werkgevers tot overeenstemming zouden komen over de uitvoeringsovereenkomsten per 1 januari 2013.

Uitvoeringsovereenkomsten per 1 januari 2013

Na overleg met Gasunie en GasTerra zijn er per 1 januari 2013 gewijzigde uitvoeringsovereenkomsten (in de vorm van addenda op de uitvoeringsovereenkomsten die van kracht waren tot 31 december 2012) gesloten tussen het pensioenfonds en beide werkgevers. Deze gelden tot en met 31 december 2013. Een belangrijke wijziging ten opzichte van de uitvoeringsovereenkomsten tot eind 2012 is het vervallen van de bijstortingsverplichting van beide werkgevers. Als de dekkingsgraad vanaf 2013 aan het eind van enig jaar lager is dan 105% ontvangt het fonds geen bijstorting van Gasunie en/of GasTerra. Daarnaast is in de overeenkomsten afgesproken dat zowel Gasunie als GasTerra in 2013 de actuariel benodigde premie met een solvabiliteitsopslag van minimaal 5% betalen. Deze premie is hoger dan de gedempte premie die in de afgelopen jaren door de werkgevers is betaald. Met deze afspraken zijn naar de mening van het Bestuur per 1 januari 2013 de rechten en belangen van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden op de best mogelijke manier gewaarborgd.

Met het vervallen van de bijstortingsverplichting van de werkgevers is het risico ontstaan dat pensioenaanspraken in de toekomst gekort moeten worden. Als er een dekkingstekort is, moet door het pensioenfonds een herstelplan worden gemaakt. Doel van dat plan is om binnen de wettelijke termijn van drie jaar geen dekkingstekort meer te hebben. Om dat doel te halen kan het nodig zijn om de pensioenaanspraken van zowel deelnemers, gewezen deelnemers als pensioengerechtigden te korten. Het Bestuur houdt in het beleggingsbeleid rekening met deze gewijzigde situatie. De beleggingsrisico's op de korte termijn zijn verlaagd. Daarbij houdt het Bestuur ook rekening met het rendement op de lange termijn en de kans om de pensioenen te kunnen verhogen. Het risico op een dekkingstekort en daarmee op korten kan het Bestuur echter niet uitsluiten.

Financiële positie en herstelplannen

Langetermijnherstelplan

In oktober 2008 is bij het fonds een reservetekort ontstaan. Bij een reservetekort is het aanwezig eigen vermogen lager dan het vereist eigen vermogen (voor het fonds ultimo 2008 een dekkingsgraad onder de 118,9%). Het fonds heeft dit gemeld aan DNB en heeft conform de richtlijnen van DNB een langetermijnherstelplan opgesteld. Hierin wordt aangetoond op welke wijze het fonds binnen een periode van vijftien jaar weer over het vereist eigen vermogen beschikt. DNB heeft dit herstelplan goedgekeurd. Omdat het fonds naar aanleiding van het dekkingstekort in september 2011 (zie hieronder) een kortetermijnherstelplan moest indienen, heeft DNB verzocht om ook het langetermijnherstelplan aan te passen. Beide herstelplannen hebben gedeeltelijk betrekking op dezelfde herstelperiode en kunnen daardoor niet los van elkaar worden gezien. De financiële situatie van het fonds was bovendien gewijzigd ten opzichte van de situatie in 2008.

Het aangepaste langetermijnherstelplan is in december 2011 ingediend. Ook dit plan heeft DNB goedgekeurd.

Kortetermijnherstelplan 2011

In september 2011 is er een dekkingstekort ontstaan. Hierbij is het aanwezig eigen vermogen lager dan het minimaal vereist eigen vermogen (voor het fonds ultimo 2011 een dekkingsgraad onder de 104,2%). Het fonds heeft het dekkingstekort gemeld aan DNB en heeft vervolgens een kortetermijnherstelplan ingediend. DNB heeft ook dit herstelplan goedgekeurd.

Basis voor de herstelplannen is een continuïteitsanalyse waarin de inzet van de beschikbare sturingsmiddelen wordt doorgerekend. Wettelijk is vastgelegd dat pensioenfondsen minimaal eens per drie jaar een continuïteitsanalyse dienen uit te voeren.

Bijstorting

Omdat de dekkingsgraad ultimo 2012 lager was dan 105% zijn Gasunie en GasTerra op grond van de uitvoeringsovereenkomsten verplicht om een bijstorting te doen. Door de bijstorting zal de dekkingsgraad van het fonds ultimo 2012 exact 105% bedragen. Bij het vaststellen van de jaarrekening 2012 in juni 2013 heeft het Bestuur de definitieve bijstorting bepaald, waarna Gasunie en GasTerra worden verzocht om het bedrag aan het fonds te voldoen.

Afwijking premiedekkingsgraadeis

Indien er bij pensioenfondsen sprake is van een dekkingstekort, dan dient de premie bij te dragen aan het herstel van de financiële positie van het fonds. DNB biedt de mogelijkheid om eenmalig af te wijken van deze 'premiedekkingsgraadeis'. Begin 2012 heeft het Bestuur een verzoek ingediend om hiervan gebruik te maken. DNB heeft in februari 2012 laten weten dat dit verzoek is toegewezen. Voorwaarde om hiervan gebruik te mogen maken is dat het fonds in 2012 werkt aan een deugdelijke financiële opzet die geldt vanaf 1 januari 2013. Dat betekent dat vanaf deze datum de premie in geval van dekkingstekort weer dient bij te dragen aan het herstel.

Verloop van het herstel

Ultimo 2012 bedroeg de dekkingsgraad 104,3%. Dit is exclusief de bijstorting van Gasunie en GasTerra naar aanleiding van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten. Na deze bijstorting bedroeg de dekkingsgraad 105,0%. Het herstel van het fonds verloopt in lijn met het geschetste groeipad in het langetermijn- en het kortetermijnherstelplan.

In het eerste kwartaal van 2013 is de dekkingsgraad licht gestegen. Dit werd veroorzaakt door een positief rendement op de beleggingen en door een stijging van de rente. In het tweede kwartaal is sprake van een daling van de dekkingsgraad. Dit wordt veroorzaakt door enerzijds de dalende aandelenkoersen en anderzijds de renteontwikkelingen.

Gevolgen

De financiële positie van het fonds heeft gevolgen voor de toekenning van toeslagen. Het Bestuur streeft naar waardevastheid van de ingegane pensioenen en premievrije pensioenaanspraken door middel van het verlenen van een jaarlijkse toeslag (indexatie). Maatstaf voor de toeslagverlening is de gemiddelde stijging van de consumentenprijsindex (CPI) voor alle huishoudens (afgeleid) over de maanden augustus, september en oktober zoals gepubliceerd door het CBS, en de hiervoor beschikbare financiële middelen.

Voor de toeslagverlening wordt geen reservering aangehouden. Voor het toeslagenbeleid heeft het Bestuur de volgende richtlijnen geformuleerd:

- indien er sprake is van een dekkinggraad van 105% of lager wordt geen toeslag verleend;
- bij een dekkinggraad tussen de 105% en 125% kan een gedeeltelijke toeslag worden verleend;
- bij een dekkinggraad boven de 125% kan een volledige toeslag worden verleend.

Verleende toeslagen

Het Bestuur heeft besloten om per 1 januari 2012 geen toeslag te verlenen. Op basis van de prijsontwikkeling zoals die blijkt uit de ontwikkeling van het consumentenprijsindexcijfer zou de volledige toeslag 2,5% bedragen. Gezien de financiële situatie van het fonds achtte het Bestuur het niet verantwoord om een toeslag te verlenen.

Het Bestuur heeft per 1 januari 2013 eveneens besloten om geen toeslag te verlenen. Op basis van de prijsontwikkeling zou de volledige toeslag 2,0% bedragen. Gezien de financiële situatie van het fonds achtte het Bestuur het ook in 2013 niet verantwoord om een toeslag te verlenen.

De hierboven genoemde toeslagpercentages per 1 januari 2012 resp. 1 januari 2013 hebben alleen betrekking op pensioenaanspraken van pensioengerechtigden en gewezen deelnemers die op 31 december 2010 resp. 31 december 2011 reeds inactief waren. Voor pensioengerechtigden of gewezen deelnemers die gedurende het daaropvolgende jaar inactief zijn geworden geldt voor dat jaar een afwijkend toeslagpercentage.

Ten aanzien van de verlening van toeslagen geldt de volgende voorwaardelijkheidsverklaring: op de pensioenrechten en pensioenaanspraken wordt jaarlijks toeslag verleend van maximaal de prijsontwikkeling. Het Bestuur beslist evenwel jaarlijks in hoeverre pensioenrechten en pensioenaanspraken worden aangepast. Voor deze voorwaardelijke toeslagverlening is geen reserve gevormd en wordt geen premie betaald. De toeslagverlening wordt uit beleggingsrendement gefinancierd.

Niet-verleende toeslagen

Indien de gemiste toeslagpercentages bij elkaar worden opgeteld, bedraagt per 1 januari 2013 de totale niet-verleende toeslag 8,2% (2,9% uit 2009; 0,8% uit 2011; 2,5% uit 2012; 2,0% uit 2013). De niet-verleende toeslagen worden op individueel niveau bijgehouden. Bij een dekkinggraad van hoger dan 125% kunnen de niet-verleende toeslagen alsnog worden meegenomen bij beslissingen van het Bestuur over toekomstige toeslagverleningen.

Ook de toekenning van niet-verleende toeslagen is altijd ter besluitvorming aan het Bestuur. Bovendien mag door het herstellen van niet-verleende toeslagen de dekkinggraad niet dalen tot onder de 125%.

Toename van de levensverwachting

De levensverwachting is de laatste jaren sneller gestegen dan verwacht. De AG Prognosetafel 2010-2060 is per 31 december 2012 geactualiseerd naar AG Prognosetafel 2012-2062. Deze prognosetafel geeft de gemiddelde sterftetekansen weer van de gehele bevolking. Omdat de sterftetekansen van het werkende deel van de bevolking afwijken van die van de gehele bevolking, wordt de prognosetafel gecorrigeerd met het Towers Watson ervaringssterftemodel 2012. DNB schrijft voor dat fondsspecifieke kenmerken gebruikt dienen te worden om daarmee de sterftetekansen te verfijnen. In het Towers Watson ervaringssterftemodel 2012 wordt

rekening gehouden met de sectoren waarin de deelnemers werkzaam zijn en met het inkomen van de deelnemers. Uit toetsing aan de feitelijke populatie van het fonds is gebleken dat de nieuwe sterftecorrectiemethodiek past bij het sterftepatroon van het fonds. Het fonds is verplicht om de meest recente prognosetafel te gebruiken en dient hiermee rekening te houden bij de uitvoering van de pensioenregelingen.

De toename van de levensverwachting leidt tot een toename van de Technische voorzieningen van het fonds. Hiermee is rekening gehouden in de jaarrekening 2012.

Strategisch risicobeleid

Het Bestuur heeft per 1 januari 2010 het strategisch risicobeleid vastgesteld. Ter voorbereiding heeft het Bestuur in 2009 in samenwerking met een externe consultant (Ortec Finance BV) een strategische risicoanalyse uitgevoerd om de financiële risico's van het fonds op de korte en lange termijn te beoordelen. Daarbij is onderzocht wat de gevolgen van de kredietcrisis voor het fonds zijn in diverse economische scenario's en onder verschillende beleggingsstrategieën. Naar aanleiding van de risicoanalyse zijn instrumenten ingezet om extreme risico's in ongewenste scenario's af te dekken.

Het rapportagemodel geeft inzicht in de dekkingsgraad en de risico's. De invloed van nieuwe ontwikkelingen op de financiële positie van het fonds kan op deze wijze gemonitord worden. Hierdoor kan er een meer dynamisch risicobeleid worden gevoerd. Het Bestuur kan dientengevolge tijdig wijzigingen in het risicoprofiel signaleren en besluiten of er risicoreductie van de beleggingsportefeuille dient plaats te vinden. In het verslagjaar is het rapportagemodel, evenals in 2011, verder verfijnd. Tevens is in de tweede helft van het verslagjaar door Kas Bank een applicatie beschikbaar gesteld die het Bestuur en de Beleggingscommissie op dagbasis inzicht geven in de dekkingsgraad, de waarde van de beleggingen en van de verplichtingen. Daarnaast bevat de applicatie een performance rapportage en een compliance monitor.

In het verslagjaar heeft, net als in de voorafgaande jaren, een aparte bijeenkomst plaatsgevonden met Ortec Finance BV waarbij een update van de strategische risicoanalyse heeft plaatsgevonden en aandacht is besteed aan de actuele economische ontwikkelingen, de wijziging van de uitvoeringsovereenkomsten en de gevolgen daarvan op het beleid van het fonds.

Vermogensbeheer

Het Bestuur heeft in het verslagjaar wederom uitgebreid aandacht besteed aan het vermogensbeheer. Er is evenals in de voorafgaande jaren veel gesproken over de financiële situatie van het fonds en de wijze van risicobeheersing. Het Bestuur wordt hierbij geadviseerd door de Beleggingscommissie. De Beleggingscommissie heeft in 2012 vier keer vergaderd.

Het beheer van het afdekken van het valutarisico is per 1 januari 2012 uitbesteed aan Kas Bank. Ook de uitvoering van de custody, beleggingsadministratie, performancemeting en compliance monitoring van het beleggingsbeleid zijn per deze datum overgegaan naar Kas Bank.

Het beleidsplan beleggingen is per 1 januari 2012 aangepast aan het nieuwe beleid. De drie belangrijkste wijzigingen zijn de volgende. Ten eerste is de weging van niet-beursgenoteerd vastgoed toegenomen ten koste van de weging van beursgenoteerd vastgoed. Ten tweede het niet langer afdekken van het valutarisico van de grondstoffenportefeuille (in Amerikaanse dollars). En tot slot de verduurzaming van de aandelen- en obligatieportefeuille door het uitsluiten van onder andere controversiële wapens. Het Bestuur heeft tevens beleid geformuleerd op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Hierover leest u meer in de paragraaf 'Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur'.

De vermogensbeheerders van het fonds worden op kwartaalbasis geëvalueerd. De uitkomsten worden besproken in de Beleggingscommissie. Eenmaal per jaar wordt hiervan verslag gedaan aan het Bestuur. Het Bestuur houdt hiermee inzicht onder andere in de structuur en de inrichting van het monitoring proces van de vermogensbeheerders. Deze evaluatie heeft ook in 2012 plaatsgevonden.

In 2012 is in het Bestuur gesproken over de aanpassingen in het beleggingsbeleid in 2013. Voor de valuta overlay wordt naast de maandelijkse toets op de toereikendheid van de afdekking van het valutarisico ook een dagelijkse test ingevoerd. Per 30 september 2012 wordt door DNB bij de berekening van de waarde van de Technische Voorziening (TV) gebruik gemaakt van een rentecurve die niet meer geheel afhangt van de marktrente. Het fonds heeft besloten om de berekeningswijze van de TV als benchmark voor de performancemeting van de matchingportefeuille ongewijzigd te laten. Echter voor de benchmark is de TV op basis van de marktrente in lijn met de keuze om de beheersing van het renterisico primair te richten op de marktrente.

In afwachting van toekomstige ontwikkelingen ten aanzien van de nog af te spreken pensioenregeling heeft het Bestuur besloten om vanaf eind 2012 het beleggingsrisico te verminderen ('de-risken'). Dit heeft het Bestuur gedaan door tijdelijk buiten de tactische marge staatsobligaties aan te kopen, ten koste van de aandelenportefeuille. Dit heeft er toe geleid dat er minder neerwaarts risico wordt gelopen over het belegd vermogen. Bijkomend gevolg is dat de renteafdekking hoger is geworden. Daarnaast is de resterende aandelenportefeuille beter beschermd tegen een grote koersdaling van de aandelen, doordat de aandelenderivaten effectiever werkzaam kunnen zijn bij een kleinere omvang van de aandelenportefeuille.

Berekeningsmethodiek vereist eigen vermogen

Voor de berekening van het vereist eigen vermogen maakt het fonds gebruik van een intern model (uitbreiding van het standaard model van DNB). Door het toevoegen van nieuwe financiële instrumenten aan de strategische beleggingsmix sluit het standaard model van DNB naar de mening van het Bestuur onvoldoende aan bij de specifieke situatie van het fonds. In het standaard model wordt bijvoorbeeld geen rekening gehouden met aandelenopties. Het Bestuur heeft daarop een uitgebreid standaard model vastgesteld om het vereist eigen vermogen te berekenen. DNB heeft in 2011 toestemming gegeven voor het hanteren van dit model.

Pensioencommissie

De Pensioencommissie heeft in 2012 vijf keer vergaderd. Belangrijke onderwerpen waren de evaluatie van de dienstverlening van AZL en de selectie van respectievelijk overgang naar een nieuwe pensioenadministrateur. Ook is veel aandacht besteed aan de communicatie naar aanleiding van deze overgang en naar aanleiding van de beëindiging van de uitvoeringsovereenkomsten.

Verder is door de Pensioencommissie (wijzigingen in) een aantal fondsdocumenten (diverse reglementen, beleidsdocumenten) voorbereid voor behandeling door het Bestuur. Ook heeft de commissie diverse individuele dossiers behandeld.

Werkgroep Pensioenuitvoerder

De evaluatie van de dienstverlening van pensioenadministrateur AZL heeft in het eerste kwartaal van 2012 geleid tot het instellen van de Werkgroep Pensioenuitvoerder. Deze werkgroep is in 2012 vijf keer bijeen geweest. In deze werkgroep is de dienstverlening van de pensioenadministrateur AZL geëvalueerd en is vervolgens besloten om een selectietraject voor een pensioenadministrateur per 1 januari 2013 op te starten. Vervolgens heeft de werkgroep het Bestuur geadviseerd over de overgang naar TKP per 1 januari 2013.

Anw-hiaat verzekering

In de pensioenreglementen is de mogelijkheid opgenomen tot het afsluiten van een Anw-hiaatverzekering. Dit is een verzekering op risicobasis. Eens per vijf jaar, of vaker als daartoe aanleiding is, evalueert het Bestuur of de premie voldoende is ter dekking van de ingegane uitkeringen. Begin 2013 heeft deze evaluatie plaatsgevonden. Tevens zal de premie worden aangepast aan de nieuwe overlevingsgrondslagen.

Evaluatie dienstverlening contractpartijen

Het Bestuur evalueert alle contractpartijen regelmatig. Met AZL heeft in 2012 frequent afstemming plaatsgevonden over de verwachtingen over de dienstverlening. Op kwartaalbasis hebben evaluatiegesprekken plaatsgevonden tussen AZL en het bestuursbureau en minimaal één keer per jaar vond een gesprek plaats tussen AZL en een afvaardiging van het Bestuur. Na vergelijking

van de dienstverlening van verschillende pensioenadministrateurs is besloten om de overeenkomst met AZL per 31 december 2012 op te zeggen en deze dienstverlening per 1 januari 2013 uit te besteden aan TKP.

Ook de dienstverlening van andere partijen wordt regelmatig geëvalueerd. Het Bestuur kijkt hierbij naar de kwaliteit van de uitbestede diensten en naar de hoogte van de kosten hiervan. Dit heeft eind 2010 onder andere geleid tot het besluit om een selectietraject op te starten voor de uitbesteding van de custody-activiteiten en vermogensadministratie. Deze diensten zijn vervolgens per 1 januari 2012 uitbesteed aan Kas Bank.

Het Bestuur kijkt nadrukkelijk ook naar de kosten van de dienstverlening. Op basis van de verslaglegging van de pensioenfondsen in het jaarverslag 2011 over de uitvoeringskosten heeft het fonds een vergelijking gemaakt met de kosten van andere pensioenfondsen. Gebleken is onder andere dat de vermogensbeheerkosten van het fonds lager zijn dan van een gemiddeld Nederlands pensioenfonds. De overige uitvoeringskosten zijn gemiddeld aan de hoge kant, maar liggen wel binnen de bandbreedte. Dit heeft te maken met het relatief geringe aantal deelnemers van het fonds waardoor minder geprofiteerd kan worden van schaalvoordelen. Daarnaast is vastgesteld dat de onderlinge kostenindeling van de pensioenfondsen uiteenloopt.

Voor meer informatie over deze kosten wordt u verwezen naar het verslag van het Verantwoordingsorgaan en de paragraaf 'Uitvoeringskosten'.

Fondspapieren

Statuten

De Statuten zijn in het verslagjaar niet aangepast.

Pensioen- en pensioenspaarreglementen

In het verslagjaar zijn geen reglementswijzigingen doorgevoerd. Wel heeft het Bestuur in 2012 een reglementswijziging inzake het AOW-overbruggingspensioen voorbereid. Het AOW-overbruggingspensioen maakt het mogelijk om het inkomensgat dat ontstaat door het opschuiven van de AOW-ingangsdatum te 'repareren'. Hierbij kan de deelnemer besluiten om een deel van het ouderdompensioen om te zetten in een AOW-overbruggingspensioen. Het is de bedoeling dat deze reglementswijziging met terugwerkende kracht per 1 januari 2013 in gaat.

De diverse inkoop- en uitruilfactoren bij de reglementen zijn op advies van de actuaris per 1 januari 2013 aangepast in verband met een wijziging van de waarderingsgrondslagen (AG prognosetafels en correctiefactoren voor ervaringssterfte) van het fonds.

Actuariële en bedrijfstechnische nota

In de actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) is in het begin van het verslagjaar een aantal wijzigingen doorgevoerd.

De wijzigingen komen met name voort uit de aanpassingen in het beleggingsbeleid per 2012. Tevens is het crisisplan aan de ABTN toegevoegd.

Crisisplan

DNB heeft in 2011 aangegeven dat alle pensioenfondsen uiterlijk op 1 mei 2012 over een crisisplan dienen te beschikken. Dit betreft een financieel crisisplan en hierin is een beschrijving opgenomen van de maatregelen die het Bestuur kan inzetten indien de doelstelling van het fonds in gevaar komt. Het Bestuur heeft het crisisplan in het eerste kwartaal van 2012 vastgesteld. Voor de definitie van een crisis hanteert het fonds drie gradaties: een potentiële crisis, een dreigende crisis en een volwaardige crisis.

Het crisisplan is een integraal onderdeel van de ABTN. Het crisisplan per 1 januari 2013 is aangepast ten gevolge van de wijziging van de uitvoeringsovereenkomsten.

Integrale risicoanalyse

In de integrale risicoanalyse staan alle risico's beschreven waaraan het fonds is blootgesteld en de maatregelen die het fonds heeft genomen om, indien noodzakelijk, deze risico's te beheersen. De risicoanalyse is gebaseerd op de analysemethode FIRM (Financiële Instellingen Risicoanalyse Methode) die door DNB wordt gebruikt. FIRM focust op de volgende vier pijlers: solvabiliteit, liquiditeit, beheersing en integere bedrijfsvoering en organisatie.

Het Bestuur heeft de integrale risicoanalyse eind 2009 vastgesteld. In de periode vanaf 2009 zijn veel stappen gezet om het risicobeleid te verbeteren, zoals het implementeren van het nieuwe strategische risicobeleid met bijbehorende risicomonitor, het vastleggen van uitbestedingstrajecten van het vermogensbeheer, de uitbesteding van de compliance functie en het vastleggen van procedures in het handboek bestuursbureau. In de aangepaste versie van de integrale risicoanalyse die begin 2012 door het Bestuur is besproken zijn deze verbeteringen vastgelegd. De integrale risicoanalyse is begin 2013 opnieuw door het Bestuur beoordeeld en op enkele punten aangepast.

Handboek bestuursbureau

In 2011 heeft het Bestuur het Handboek bestuursbureau vastgesteld. Hierin zijn de afspraken vastgelegd met betrekking tot de organisatie en de werkwijze van het bestuursbureau. In het Handboek zijn de verantwoordelijkheden, procedures en processen beschreven zoals deze onder normale omstandigheden gelden. In overleg met het Bestuur kan hiervan worden afgeweken. Het Handboek wordt jaarlijks door het Bestuur beoordeeld en indien nodig aangepast. Dit is voor het laatst gebeurd in het eerste kwartaal van 2013.

Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)

Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfondsbestuur

De Pensioenfederatie heeft in 2011 de 'Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfondsbestuur' uitgebracht. Deze aanbevelingen gaan verder dan het eerder verschenen 'Plan van aanpak Deskundigheidsbevordering' van de pensioenkoepels. Van de pensioenfondsen wordt verlangd dat de kwaliteit van het bestuur verder wordt versterkt. DNB en AFM zullen de deskundigheid, vaardigheden en gedrag (competenties) van bestuursleden intensiever toetsen. In 2013 zal de Pensioenfederatie de toepassing van de aanbevelingen door de pensioenfondsen evalueren.

Het Bestuur heeft aanvankelijk besloten om de aanbevelingen in 2012 uit te werken. De vele ontwikkelingen in 2012 die invloed hebben op de toekomst van het fonds hebben er echter toe geleid dat dit is uitgesteld naar 2013. Het Bestuur heeft hiertoe de Werkgroep 'Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfondsbestuur' ingesteld, waarin enkele bestuursleden dit onderwerp voorbereiden voor behandeling in het Bestuur.

Zelfevaluatie

De Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur geven aan dat periodiek zelfevaluatie dient plaats te vinden. Hierdoor kan het functioneren van het Bestuur worden verbeterd. Het Bestuur heeft de zelfevaluatie vanaf 2009 jaarlijks uitgevoerd. Hierbij wordt ook aandacht besteed aan de deskundigheid.

In verband met de onzekerheid over de toekomst van het fonds en daarmee mogelijk ook over de bestuurssamenstelling, heeft het Bestuur in 2012 besloten om de zelfevaluatie uit te stellen tot hierover meer duidelijkheid is. De zelfevaluatie is uitgevoerd in de eerste helft van 2013.

Compliance

Het Bestuur heeft in het verslagjaar op advies van de compliance officer vastgelegd dat het fonds voldoet aan de 'Principes voor beheerst beloningsbeleid'. Begin 2013 is dit tevens vastgelegd in het 'Integriteitsbeleid' van het fonds. Van alle uitvoerders is een

verklaring gekregen waaruit blijkt dat zij voldoen aan de 'Richtlijn beheerst beloningsbeleid'. Bij nieuwe contractpartijen wordt dit opgenomen in de uitbestedingsovereenkomst.

Het fonds beschikt over een gedragscode die is gebaseerd op de modelgedragscode van de Pensioenfederatie. De code is van toepassing op alle aan het fonds verbonden personen en op insiders. De insiderregeling is van kracht voor de medewerkers van het bestuursbureau. In het eerste kwartaal van 2012 hebben alle verbonden personen en insiders van het fonds de aangepaste gedragscode ondertekend. Daarnaast heeft de jaarlijkse inventarisatie van de nevenfuncties van de verbonden personen plaatsgevonden.

Deskundigheid

Eén van de principes voor Goed Pensioenfondsbestuur houdt in dat het Bestuur zorgt dat wordt voldaan aan de deskundigheidseisen die op basis van de wet- en regelgeving door DNB worden gesteld. Het fonds dient zich vervolgens over de deskundigheidsbevordering te verantwoorden in het jaarverslag.

Het deskundigheidsplan van het Bestuur is gebaseerd op het 'Plan van aanpak Deskundigheidsbevordering' van de pensioenkoepels. In 2009 is door middel van een toets vastgesteld dat het Bestuur reeds voldoet aan de wettelijke eis dat op alle kennisgebieden minimaal twee bestuursleden beschikken over deskundigheidsniveau 2. In eindtermen niveau 2 zijn de deskundigheidseisen van het Bestuur als geheel vastgesteld, waarbij onderscheid wordt gemaakt naar kennis, inzicht en oordeelsvorming.

Op grond van de eigen deskundigheidsmatrix van het Bestuur en de uitkomsten van de toets is een opleidingsplan opgesteld. Het Bestuur evalueert de deskundigheid jaarlijks. Bij de zelfevaluatie in de eerste helft van 2013 is de deskundigheid besproken. In de bestuursvergaderingen en de jaarlijkse bijeenkomst inzake het risicomanagement wordt tevens aandacht besteed aan de opleiding van het Bestuur.

In het deskundigheidsplan is tevens vastgelegd dat het Bestuur zich richt op de bevordering van de deskundigheid van de leden van het Verantwoordingsorgaan. Het Verantwoordingsorgaan dient als geheel te voldoen aan deskundigheidsniveau 1. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar kennis en inzicht op acht verschillende kennisgebieden. In 2010 hebben de leden een passende opleiding gevolgd en voldoen daarmee aan het vereiste deskundigheidsniveau.

Functieprofielen

Het Bestuur heeft in 2011 een functieprofiel voor bestuursleden vastgesteld. Hierbij is gebruik gemaakt van de competenties die de Pensioenfederatie heeft aangereikt in de 'Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfondsbestuur'. In 2013 zal het functieprofiel opnieuw worden beoordeeld en zullen de in het profiel vermelde competenties worden opgenomen in het deskundigheidsplan.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Het Bestuur heeft in 2010 het beleid vastgesteld met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen. Dit is vastgelegd in het beleidsplan beleggingen. Via de website van het fonds kan iedereen hiervan kennisnemen.

Het Bestuur is van mening dat het meenemen van informatie over milieu-, sociale- en governance (ESG) risico's een bijdrage kan leveren aan een betere besluitvorming over beleggen. Daarnaast kan deze informatie de risico's op reputatieschade voor het fonds verminderen. Ondernemingen worden bijvoorbeeld aangespoord om rekening te houden met de gevolgen van hun handelen voor mens en milieu. Dit vermindert het risico dat een onderneming ecologische schade aanricht en draagt er toe bij dat ondernemingen zich bewuster zullen inzetten voor een beter milieu.

Het Bestuur heeft hierbij gekozen voor een 'gematigde opstelling'. Dit betekent dat steeds goed wordt onderzocht of aanvullende beleidsmaatregelen ten gunste van het maatschappelijk verantwoord beleggen op een efficiënte manier genomen kunnen worden

binnen het huidige beleggingsbeleid. Met de verschillende vermogensbeheerders van het fonds zal worden besproken in hoeverre, binnen de grenzen van de bestaande afspraken, hiermee rekening kan worden gehouden. Zo wordt bijvoorbeeld gestimuleerd dat de vermogensbeheerders de algemene principes aangaande dit beleid onderschrijven. Voorbeelden van deze principes zijn dat ondernemingen geen gebruik maken van kinderarbeid of niet betrokken zijn bij productie, handel en onderhoud van controversiële wapens.

Daarnaast worden de reeds genomen maatregelen bij vermogensbeheerders geïnventariseerd, bijvoorbeeld het rekening houden met maatschappelijke verantwoordelijkheid in het actief stembeleid voor het fonds op aandeelhoudersvergaderingen. Nadrukkelijk wordt gestreefd naar het voorkomen van blootstelling aan onacceptabele ESG-risico's, zoals het uitsluiten van de meest omstreden ondernemingen door de vermogensbeheerder. Dit zijn bijvoorbeeld ondernemingen betrokken bij de productie van controversiële wapens.

De invulling van het beleid wordt aan de hand van bovenstaande maatregelen gefaseerd ingevoerd. Op de website van het fonds is de meest recente lijst met uitsluitingen gepubliceerd. Rekening houdend met de effecten voor de verschillende belanghebbenden van het fonds zal over de verdere uitwerking en de implementatie worden besloten. Nieuwe ontwikkelingen en resultaten op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen zullen steeds worden gemeld op de website van het fonds.

Toezicht

Verantwoordingsorgaan

Het Verantwoordingsorgaan heeft in het verslagjaar wederom een oordeel gegeven over het beleid van het Bestuur. Dit oordeel betreft het jaar 2011. Dit is opgenomen in het onderhavige jaarverslag. In december 2012 heeft de jaarlijkse vergadering met het Bestuur plaatsgevonden.

Visitatiecommissie

De Visitatiecommissie beoordeelt de beleidsprocedures en -processen alsmede de 'checks and balances' binnen het fonds, de wijze waarop het fonds wordt aangestuurd en de wijze waarop het Bestuur omgaat met de risico's op de langere termijn.

De Visitatiecommissie voert minimaal eens per drie jaar een visitatie uit. De commissie heeft de eerste rapportage opgemaakt in de eerste helft van 2010. Eind 2012 is de commissie gevraagd om in 2013 een visitatie uit te voeren over de volgende onderwerpen: de inhoud van de contracten van vermogensbeheer, het proces van securities lending en de 'countervailing power' van het pensioenfonds ten opzichte van vermogensbeheerders. In het eerste kwartaal van 2013 zijn de bevindingen van de Visitatiecommissie besproken met een delegatie van het Bestuur.

De Visitatiecommissie heeft het Bestuur een aantal aanbevelingen gedaan op het gebied van bestuurssamenstelling en deskundigheid, de uitvoering van de nieuwe pensioenregeling, de uitvoering van het beleggingsbeleid, de renteafdekking en de bezetting van het bestuursbureau. Het Bestuur heeft in 2013 besproken op welke wijze actie zal worden ondernomen op de aanbevelingen.

De rapportage van de Visitatiecommissie is opgenomen in dit jaarverslag.

Compliance

De compliance functie is uitbesteed aan een externe partij, namelijk het Nederlands Compliance Instituut (NCI).

De heer Peters rapporteert jaarlijks over zijn bevindingen met betrekking tot het voorgaande jaar. In de rapportage over 2012 zijn evenals in de voorgaande jaren geen bijzonderheden geconstateerd. Bijlage op de jaarrapportage is het Compliance chart. Hierin staat in hoeverre het Bestuur compliancerisico's tijdig heeft onderkend en maatregelen heeft genomen. De compliance officer heeft hierbij

geen bijzonderheden geconstateerd. Een concrete actie die voortkomt uit het chart is het vastleggen van het beloningsbeleid van de leden van het bestuursbureau in de detacheringsovereenkomst tussen het fonds en Gasunie.

Toezichthouders

DNB heeft in 2012 bij pensioenfondsen aandacht gevraagd voor de kwaliteit van de administratie door middel van het zogenoemde Quinto-P onderzoek. Hierbij staat de vraag centraal of de deelnemer/pensioengerechtigde krijgt waarop hij/zij recht heeft. DNB wijst hierbij op het belang van een kwalitatief hoogwaardige pensioenadministratie en geeft aan dat het belang hiervan in de toekomst verder zal toenemen. Aanleiding hiervoor zijn de resultaten van een onderzoek dat DNB in 2011 heeft uitgevoerd bij een aantal pensioenfondsen. Hieruit bleek dat niet alle administraties volledig op orde zijn. DNB heeft de besturen gevraagd om een plan van aanpak op te stellen waarin wordt aangegeven hoe op korte termijn onvolkomenheden worden gecorrigeerd. Het Quinto-P onderzoek biedt hiervoor enkele praktische handreikingen en 'good practices'.

Het fonds heeft in 2011 uitgebreid onderzoek gedaan naar de kwaliteit van de administratie en bij de overgang per 1 januari 2013 naar een nieuwe pensioenadministrateur zijn wederom diverse controles uitgevoerd.

In het verlengde van het Quinto-P onderzoek heeft de Autoriteit Financiële Markten (AFM) pensioenfondsen in 2012 gevraagd om bijzondere aandacht te besteden aan het verstrekken van een tijdig, juist en begrijpelijk UPO aan de arbeidsongeschikten. Naar aanleiding hiervan is een extra controle uitgevoerd op de juistheid van deze UPO's. Hierin zijn geen bijzonderheden geconstateerd.

DNB heeft het fonds in 2012 verzocht om deel te nemen aan het themaonderzoek uitbesteding vermogensbeheer. In 2012 heeft DNB naar aanleiding van dit themaonderzoek een terugkoppeling gegeven. Het fonds zal de aanbevelingen van DNB om het mandaat aan de vermogensbeheerders scherper te formuleren en de uitbestedingsovereenkomsten overeenkomstig aan te passen overnemen. In het eerste kwartaal van 2013 is het fonds verzocht om deel te nemen aan de themaonderzoeken beheersing renterisico en 'artikel 5 PW'. De terugkoppeling van deze themaonderzoeken volgt vanaf medio 2013.

Audit

Eens per twee jaar vindt het 'bijzonder onderzoek' plaats. Dit onderzoek is voornamelijk gericht op het functioneren van het bestuursbureau. Het laatste onderzoek heeft plaatsgevonden in 2011 en is uitgevoerd door de auditafdeling van Gasunie. In het algemeen wordt bij dit onderzoek aandacht besteed aan de opzet, uitvoering en governance van het bestuursbureau en de uitvoerende werkzaamheden die worden verricht.

De bevindingen van de auditafdeling van het onderzoek in 2011 waren over het algemeen positief. De aandachtspunten uit het onderzoek hebben betrekking op de beschrijving en vastlegging van werkinstructies. De aanbevelingen die hieruit voortvloeien zijn in 2012 opgevolgd. Begin 2013 zijn de voorbereidingen getroffen voor het 'bijzonder onderzoek' dat medio 2013 plaatsvindt.

Communicatie

Communicatieplan

Het communicatieplan voor de periode 2011 tot en met 2013 is verder uitgevoerd. Begin 2013 is het communicatieplan aangepast aan de overgang naar de nieuwe pensioenadministrateur. Eind 2013 zullen de voorbereidingen worden getroffen voor het communicatieplan voor de periode vanaf 2014.

Het communicatieplan staat op de website van het fonds en is voor iedereen te raadplegen.

PensioenNieuwsbrief

In augustus 2012 is de tweede PensioenNieuwsbrief door het Bestuur uitgegeven. Hierin is onder andere aandacht besteed aan de volgende onderwerpen: het Pensioenakkoord / Lenteakkoord, maatschappelijk verantwoord beleggen, de actuele financiële situatie van het fonds en de toeslagverlening. In het eerste kwartaal van 2013 is de derde uitgave van de nieuwsbrief verschenen.

De nieuwsbrief wordt gepubliceerd op de website van het fonds en wordt bij de deelnemers onder de aandacht gebracht via het intranet van Gasunie en GasTerra. Daarnaast wordt de nieuwsbrief aan alle pensioengerechtigden verspreid via de periodieke uitgave van VGGasunie respectievelijk via een aparte mailing aan alle niet-leden van VGGasunie. De nieuwsbrieven zijn door zowel de deelnemers als de pensioengerechtigden positief ontvangen.

Website

Het fonds beschikt over de website www.pensioenfondsgasunie.nl. Op de website kunnen de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden diverse documenten van het fonds raadplegen, zoals bijvoorbeeld jaarverslag, herstelplannen, ABTN, populaire tekst van het pensioenreglement. Daarnaast is er informatie te vinden over de ontwikkeling van de dekkingsgraad van het fonds en van het maatschappelijk verantwoord beleggen. Ook worden er nieuwsberichten op de website gepubliceerd, bijvoorbeeld over de toeslagverlening en eventuele reglementswijzigingen.

Deelnemers kunnen inloggen op de website, waarna het persoonlijk dossier geraadpleegd kan worden. In dit dossier is het UPO (Uniform Pensioenoverzicht) opgenomen en van hieruit kan de pensioenplanner worden geraadpleegd. Met behulp van de pensioenplanner kunnen de deelnemers inzicht krijgen in hun eigen pensioengegevens en de gevolgen van de verschillende keuzemogelijkheden die de reglementen bieden.

De website is per 1 januari 2013 met de overgang naar de nieuwe pensioenadministrateur vernieuwd. De hier bovenvermelde eigenschappen van de website zijn niet veranderd. Alle actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden hebben brieven ontvangen van het fonds met de nieuwe inloggegevens voor de website.

Uniform Pensioenoverzicht

De actieve deelnemers en de pensioengerechtigden van het fonds ontvangen jaarlijks een UPO. De verzending van het UPO aan de actieven vond in het verslagjaar plaats in mei en de verzending aan de pensioengerechtigden in juni. Het UPO van de arbeidsongeschikte deelnemers is verzonden in september. De gewezen deelnemers ontvangen eens in de vijf jaar een UPO. Deze zijn voor het laatst verzonden in het eerste kwartaal van 2010. De verzending van de UPO's heeft hiermee plaatsgevonden binnen de wettelijke termijn.

De verzending van de UPO's aan de actieven en de pensioengerechtigden zal in 2013, ten gevolge van de overgang naar TKP, éénmalig later dan gebruikelijk plaatsvinden. Hierbij wordt de wettelijke termijn uiteraard in acht genomen.

Standaardcorrespondentie

De ingebruikname van de volledige set standaardcorrespondentie van AZL is in 2012 afgerond. Deze correspondentie is, in lijn met de voorschriften van de AFM, geschreven op eenvoudig taalniveau en getest door een klantpanel.

Met de overgang naar de nieuwe pensioenadministrateur per 1 januari 2013 is per deze datum de correspondentie wederom aangepast en verder verduidelijkt.

Fondsspecifieke correspondentie

In het verslagjaar is door het fonds een aantal brieven verstuurd aan de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Dit betrof brieven over de toeslagverlening per 1 januari 2012, de wijziging van de uitvoeringsovereenkomsten, de overgang van AZL naar TKP en de inloggegevens van de vernieuwde website.

Vooruitblik

De komende jaren zal er in wettelijk opzicht nog veel veranderen in de pensioensector. Het Bestuur zal dit uiteraard met aandacht blijven volgen. Daarnaast worden er in 2013 diverse fondsspecifieke ontwikkelingen verwacht. Een belangrijke ontwikkeling betreft de onderhandelingen van Gasunie met de bonden over de pensioenovereenkomst en de gevolgen daarvan voor het fonds. Als de nieuwe regeling bekend is zal het Bestuur onderzoeken of en op welke wijze de regeling door het fonds kan worden uitgevoerd. Dit onderzoek zal mede plaatsvinden aan de hand van een ALM-studie. Dit zal naar verwachting onder andere leiden tot aanpassing van het beleggingsbeleid van het fonds. Als er meer bekend is over de toekomstige pensioenregeling, zal hierover uiteraard worden gecommuniceerd met alle betrokkenen. Tevens zal worden gekeken naar de toekomstige inrichting van het bestuursmodel.

Het deskundigheidsplan zal in 2013 worden uitgebreid met competenties voor bestuursleden. De Pensioenfederatie heeft hiervoor een stappenplan opgesteld. Eind 2012 is een werkgroep aangewezen die dit zal voorbereiden. Dat geldt ook voor de andere aandachtspunten uit de 'Aanbevelingen deskundig en competent pensioenfondsbestuur' van de Pensioenfederatie.

Pensioenbijdragen en -uitkeringen

Bijdragen

De deelnemers en de werkgevers dragen bij aan het pensioenfonds. Van de deelnemers werd € 0,9 miljoen ontvangen. Dit bedrag is het totaal van de reglementaire deelnemersbijdrage, de premie voor de Anw-hiaatverzekering, inkoopsommen uit het pensioenspaarreglement en FVP bijdragen.

De werkgeverspremie van N.V. Nederlandse Gasunie en van GasTerra in 2012 bedroeg € 29,5 miljoen. De werkgeverspremie bedroeg in 2011 € 33,7 miljoen.

Uitkeringen

De pensioenuitkeringen zijn in 2012 gedaald ten opzichte van 2011. Deze ontwikkeling is het gevolg van een afname van het aantal pensioengerechtigden. Van de ontwikkeling van de in de rekening van baten en lasten opgenomen pensioenuitkeringen geeft onderstaande tabel een beeld per categorie "verzekerden met ingegaan pensioen".

Pensioenuitkeringen ¹⁾ in het jaar per categorie "verzekerden met ingegaan pensioen"

Omschrijving (bedragen in duizenden euro)	Arbeidsonge- Weduwen en				Totaal ³⁾
	Ouderdom ²⁾	schiktheid	weduwnaars	Wezen	
Uitkeringen 2011	33.678	252	5.072	75	39.077
Uitkeringen 2012	32.920	261	5.420	90	38.691 (A)
Mutatie in %	-2,25%	3,6%	6,9%	20%	-1,0%
Uitgekeerde pensioenafkoop, reserveoverdracht en overlijdens- uitkering in 2012		(niet uitgesplitst)			58 (B)

1) Inclusief premievergoeding en toeslagen.

2) Inclusief pensioengerechtigden met een uitkering op grond van het Reglement Regeling Vervroegd Uittreden.

3) De som van (A) en (B) is weergegeven als "pensioenuitkeringen" in de staat van baten en lasten.

Verzekerdenbestand

	Actieve deelnemers	Gewezen deelnemers	Pensioen- gerechtigden
Stand per 31 december 2011	1.714	624	1.511
Mutaties per saldo	60	-14	-42
Stand per 31 december 2012	1.774	610	1.469

Specificatie pensioengerechtigden

	2012	2011
Ouderdompensioen	1.082	1.135
Partnerpensioen	365	355
Wezenpensioen	22	21
Totaal	1.469	1.511

Beleggingen

Algemeen

Het jaar 2012

2012 was een jaar dat, evenals in voorgaande jaren, gekenmerkt werd door voortdurende problemen en een algemene onzekerheid op de financiële markten wereldwijd. Met name de eurocrisis had vanwege de sterk fluctuerende spanningen een grote impact. De maatregelen van de ECB (Europese Centrale Bank) en van de overheden zorgden vanaf de zomer voor een stabilisering van de markten in de eurozone. De daling van consumptie en van bedrijvigheid bleef zich evenwel uitbreiden naar de kern van het eurogebied, terwijl de perifere landen hun inspanningen inzake structurele aanpassing voortzetten. Het reële Bruto Binnenlands Product (BBP) is in het eurogebied gekrompen met 0,4% en de werkloosheid heeft in sommige landen een zeer hoog niveau bereikt. Op mondiaal vlak is er nog wel sprake geweest van groei in 2012, maar is deze sterk vertraagd. Behalve door de crisis in het eurogebied werd de groei onder meer aangetast door de onzekerheid met betrekking tot de "Fiscal Cliff", en de effecten op het begrotingsbeleid van de Verenigde Staten. Zelfs de opkomende economieën ontkwamen niet aan een groeivertraging.

Crisis in de eurozone

De wereldwijde financiële crisis en de nasleep van de algemene recessie van 2008-2009 hebben een geheel van macro-economische evenwichtsverstoringen in het eurogebied aan het licht gebracht. Een aantal eurozone lidstaten heeft te kampen met een onhoudbare toestand van de overheidsfinanciën, een overmatige toename van de private schuldenlast of een buitengewoon zwak concurrentievermogen, dan wel een combinatie hiervan. Daarnaast waren de beheersmaatregelen van de Economische en Monetaire Unie (EMU) niet voldoende om de crisis te beheersen. Gedurende de afgelopen jaren zijn er binnen de EMU en de lidstaten, eerst ad hoc en uiteindelijk gecoördineerd, maatregelen getroffen om de eurozone structureel te versterken. De aarzeling bij het nemen van duidelijke maatregelen door de lidstaten gezamenlijk of binnen de lidstaten zelf heeft achtereenvolgens geleid tot optimisme en pessimisme. Het pessimisme werd voornamelijk gevoed door de bezorgdheid over de politieke wil om vooruitgang te boeken met het eurogebied.

De ontwikkelingen op de financiële markten bleven zich in 2012 afspelen tegen deze achtergrond van onzekerheid, wat nog werd versterkt door de algemene verzwakking van de wereldeconomie. De macro-economische resultaten bleven doorgaans achter bij de verwachtingen, vooral in het eurogebied, zoals blijkt uit de opeenvolgende neerwaartse herzieningen van de groeivoorzichten. Binnen het eurogebied heeft de conjunctuur vertraging zich langzamerhand algemeen verbreid en werden ook de sterkere economieën getroffen.

Het jaar 2012 kan opgedeeld worden in drie fases: eerst een rustige periode tot medio maart, daarna een periode waarin spanningen opliepen en vanaf eind juli een periode van afkoeling. De relatieve kalmte in het begin van het jaar hing samen met de verwachting dat de eurozone dankzij monetaire beleidsbeslissingen en institutionele hervormingen op de goede weg was. De zorgen om de situatie van Portugal en Griekenland verdwenen naar de achtergrond. Vanaf medio maart kwam de vrees terug dat het eurogebied uiteen zou vallen. Dit resulteerde in spanningen en vestigde, met name in Spanje, de aandacht op de zwakke positie van de banken. De mogelijke kapitaalinjecties vanuit de Spaanse overheid zorgden weer voor onzekerheid over de overheidsfinanciën in dat land. In dezelfde periode was er politieke onzekerheid binnen Griekenland met uiteindelijk de verkiezingen in juni. De dreiging van wanbetaling van Griekenland en een mogelijk vertrek van Griekenland uit de eurozone werd duidelijk zichtbaar op de obligatiemarkten. De Spaanse rente steeg met bijna 200 basispunten naar een piek van 6,7% en omgekeerd daalden de rentes op staatsobligaties van de kernlanden van de euro, zoals Duitsland en Nederland, naar historisch lage niveaus. De omgeslagen stemming had ook een negatief effect op de waarde van aandelen; de koerswinst van de eerste helft van het jaar verdween als sneeuw voor de zon. Vanaf eind juli reageerden de markten positief op de gedane interventies en met name op de ECB-aankondiging dat alles gedaan zou worden om de euro te steunen. Deze boodschap resulteerde meteen in winsten op de Europese beurzen, een verkleining van de renteverschillen en een

sterkere euro. Ook wereldwijd deden zich positieve ontwikkelingen voor die hun invloed hadden op Europa. Te denken valt hierbij aan de stimuleringsmaatregelen ter ondersteuning van de Japanse economie en vermindering van de "Fiscal Cliff" in de Verenigde Staten. De begrotingstekorten van de eurolanden zijn, alhoewel afgenomen met 1,3 procentpunt tot 3,3% in 2012, nog altijd aanzienlijk; slechts zeven landen van het eurogebied hebben een tekort van minder dan 3% BBP. De bedrijvigheid is afgenomen en de verschillen in de werkloosheidsgraden tussen verschillende landen is sinds 2011 toegenomen (laagste is 4,3% en hoogste van 26,8%).

Resultaten voor het fonds

Per saldo hebben bovenstaande ontwikkelingen er voor gezorgd dat de meeste beleggingscategorieën, uitgezonderd de grondstoffen en het niet-beursgenoteerd vastgoed, in 2012 een goed rendement hebben laten zien. Het fonds heeft een portefeuillerendement van 12,5% in 2012 weten te boeken. Hierdoor is in termen van absoluut rendement het eindresultaat over 2012, net als over 2011, 2010 en 2009, positief.

Toekomstperspectief

De gevolgen van de crisis zijn nog niet voorbij. Eerdergenoemde maatregelen van de beleidsmakers hebben een diepe recessie kunnen afwenden. Het zal veel moeilijker zijn om groeiherstel in gang te zetten. Een belangrijke oorzaak van de problemen is de ongezonde financiële situatie van particulieren, financiële instellingen en overheden. Deze ongezonde situatie is over een periode van meer dan tien jaar ontstaan; de nodige schuldvermindering en bufferopbouw zullen eveneens tijd vergen. Particulieren en bedrijven zijn al een eind op weg bij het op orde brengen van hun financiële huishouding. In de publieke sector moet het saneringsproces nog grotendeels beginnen. De bezuinigingen vanuit de overheden, met name buiten Europa, zullen komend jaar door gaan. De verlaging van de risico's zullen rust brengen op de financiële markten. De banken in de eurozone moeten hun vermogens- en liquiditeitspositie versterken en de strategische focus aanscherpen en kunnen daardoor weinig impulsen aan de groei geven. De groei moet vooral komen uit de Verenigde Staten en de opkomende economieën in Azië. Opmerkelijk is dat de Verenigde Staten tot de snelste groeiers in de ontwikkelde wereld behoren, waarmee dit land andermaal zijn rol als groeimotor voor de wereld bevestigt. Hoewel de financiële sector in de Verenigde Staten de afgelopen jaren hard werd geraakt is deze voortvarend gesaneerd. In de particuliere sector zijn schulden verminderd, bij banken zijn buffers opgebouwd en de Amerikaanse huizenmarkt toont tekenen van herstel. Dit zal een tegenwicht kunnen bieden als het stimulerende begrotingsbeleid wordt afgebouwd. Het risico dat de crisis weer escaleert is afgenomen.

Verwachting 2013

De wereldeconomie trekt in 2013 weer geleidelijk aan. De mondiale groei zal dit jaar naar verwachting boven de 3% uitkomen. Het afgenomen risico op grote schokken leidt tot meer rust op de financiële markten met positieve effecten voor de economie. Verder is er in veel economieën monetaire verruiming toegepast ter bevordering van de vraag. Een inhaalvraag wordt verwacht door afgenomen voorraden en/of uitgestelde uitgaven.

Daarnaast zijn er ook negatieve effecten op het herstel. De overheden van de ontwikkelde economieën dienen hun begrotingen op peil te brengen. Dat kan de vraag met name in het zuiden van de eurozone drukken. Daarnaast streven de autoriteiten van de opkomende markten naar een gematigde groei. Een ander aspect is dat de conjunctuurcycli in landen als Brazilië, Rusland, India en China in recente jaren een sterke correlatie met die van het eurogebied zijn gaan vertonen. Eventuele negatieve effecten kunnen zich hierdoor sneller ontwikkelen.

Marktontwikkeling per categorie

Aandelenmarkten

Wereldwijd stegen de koersen van aandelen in 2012 met meer dan 10%. De aandelen indices van de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hebben bijna het niveau van vóór de financiële crisis bereikt. In bijna alle regio's, uitgezonderd Canada en Japan, is een koersstijging van meer dan 10% te zien.

Vastgoedmarkten

Het beeld voor beursgenoteerde vastgoedfondsen was in 2012 positief. De index van Europese beursgenoteerde vastgoedfondsen (exclusief Groot-Brittannië) steeg meer dan 25%. De marktwaarde van het niet-beursgenoteerde vastgoed in Nederland is slechts licht gestegen (circa 3%). De niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen presteerden met een licht positief rendement het afgelopen jaar gemiddeld genomen slechter dan het beursgenoteerde vastgoed en ook slechter dan de brede aandelenmarkt.

Grondstoffenmarkten

De prijzen van grondstoffen zijn gemiddeld genomen in 2012 met ongeveer 2% gedaald.

Bij het analyseren van de ontwikkelingen van de verschillende grondstofsectoren valt op dat de prijzen van edelmetalen (goud, zilver e.d.) in 2012 verder zijn opgelopen in verband met de onzekerheid op de financiële markten. Agrarische grondstoffen laten een gemengd beeld zien; soja laat een sterke prijsstijging zien terwijl koffie een grote daling laat zien. Bij industriële metalen en energie deed zich een prijsdaling voor. Deze ontwikkelingen komen voornamelijk door een grote droogte, de Europese schuldpositie en de "Fiscal Cliff".

Obligatiemarkten (vastrentende markten)

Tot enkele jaren geleden liepen de rendementen op staatspapier in de eurozone weinig uiteen. Die situatie is in 2012 totaal anders. Terwijl de rentes van landen in de periferie van de eurozone sterk opliepen, daalden de rentes op staatsleningen van "veilig" geachte landen als Duitsland en Nederland tot historische dieptepunten. De 10-jaarsrente op Nederlandse staatsleningen daalde in 2012 met 0,7 procentpunt en eindigde het jaar op een stand van 1,5%. De renteversillen op Europees staatspapier zijn in 2012 opgelopen tot ongekende niveaus, ondanks het nivellerende effect van de aankondiging door de ECB van een onbeperkt opkoopprogramma in juli. De ontwikkeling van de lange rente wordt voorlopig bepaald door de risicobereidheid van beleggers – en dus vooral door het verloop van de eurocrisis.

Liquide middelen

Het 3-maands euribor tarief is een indicator voor het rendement op liquide middelen. Dit tarief daalde gedurende het verslagjaar van 1,4% naar ongeveer 0,2% ultimo jaar. Dit is historisch gezien een extreem laag niveau. Tot 2009 lag het 3-maands euribor tarief hoofdzakelijk tussen de 2 en 5%. De reden voor deze historisch lage tarieven ligt in het feit dat de centrale banken de officiële rentes tot nagenoeg 0% hebben verlaagd en daarbij de banken ruimhartig van financiering hebben voorzien. Dit met het doel om veel liquiditeit in de markt te brengen. In de praktijk betekent dit dat liquide middelen in het interbancaire circuit nagenoeg geen rendement meer opleveren.

Valutamarkten

De belangrijkste valuta's voor het fonds zijn Amerikaanse Dollars (USD), Japanse Yen (JPY) en Britse Ponden (GBP). De nervositeit onder beleggers was wederom zichtbaar op de valutamarkten. In de eerste jaarhelft daalde de euro ten opzichte van de dollar (van 1,30 naar 1,25), de Japanse Yen (van 100 naar 94) en het Britse Pond van 0,84 naar 0,78. In de tweede helft van het jaar werd de euro weer sterker, hetgeen ultimo jaar tot de volgende koersen leidde: EUR/USD 1,32 en de EUR/JPY naar 114 en de EUR/GBP naar 0,81. De stijging ten opzicht van de Japanse Yen kwam voornamelijk door het Japanse beleidsvoornemen om actief geld in omloop te gaan brengen (zgn. monetaire financiering).

Beleggingsportefeuille in 2012

Algemeen

Alle beleggingen in dit hoofdstuk zijn vermeld tegen de marktwaarde en zijn inclusief te vorderen intrest en dividendbelasting. Voor beurs verhandelde effecten is de marktwaarde de beurskoers. Voor beleggingen waarvoor geen beurskoers beschikbaar is, wordt de Net Asset Value volgens opgave van de vermogensbeheerder of een waardering volgens een algemeen geaccepteerd model als indicatie gebruikt voor de marktwaarde.

Sinds 2011 wordt er qua indeling in de feitelijke en strategische beleggingsportefeuille gewerkt met een zogeheten matching- en returnportefeuille structuur. De matchingportefeuille bestaat voornamelijk uit risicovrije staatsobligaties aangevuld met renteswaps en heeft als doel om te zorgen voor een stabiele ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds door het nominale renterisico te beperken. De returnportefeuille bestaat veelal uit zakelijke waarden en heeft als doel het behalen van een hoog rendement om goede indexatiekansen voor de (gewezen) deelnemers van het pensioenfonds te creëren. Daarnaast is er een derivatenportefeuille. Deze portefeuille bevat de derivaten waarmee de risico's van het pensioenfonds door een zogenaamde derivaten-overlay separaat worden bijgestuurd. Het betreft hier onder andere aandelenputs en valutatermijntransacties. Deze indeling sluit goed aan bij het beleggingsbeleid van het pensioenfonds dat enerzijds risicobewust maar anderzijds resultaatgericht is. In onderstaande tabel en toelichting wordt beschreven hoe de feitelijke en strategische indeling van het belegd vermogen gehanteerd door het fonds aansluit op RJ610 indeling op pagina 58 van het jaarverslag.

Overzicht belegd vermogen voor risico fonds

in miljoen euro

	Stand					2011		
	RJ610	Vershil	2012					
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Matching								
Obligaties	628,4	-131,0	497,4	45	32,5	292,6		
Liquidemiddelen	78,1	-54,2	23,9	2	2,5	18,2		
Swaps	47,4	0,0	47,4	4		31,3		
Lopende interest	0,0	5,8	5,8	1		5,1		
Total Matching	753,9	-179,4	574,5	52	35	347,2	34	35
Return								
Inflation linked-bonds	–	116,8	116,8	11	12,5	108,6	12	12,5
Aandelen								
vastgoedmaatschappijen	91,7	0,0	91,7	8	10	91,5	10	10
Aandelen	257,3	–	257,3	23	35	353,5	36	35
Commodities	–	67,9	67,9	6	7,5	68,5	8	7,5
Te vorderen dividend belasting	–	0,1	0,1			0,3		
Totaal Return	349,0	184,8	533,8	48	65	622,3	66	65
Totaal (excl. derivaten)	1.102,9	5,4	1.108,3	100	100	969,4	100	100

	Stand					2011		
	RJ610	Vershil	2012					
	€	€	€	%	Norm	€	%	Norm
Derivaten								
Valutaderivaten	6,8	–	6,8			-8,3		
Swaptions	6,7	–	6,7			23,5		
Aandelenopties	8,9	–	8,9			24,7		
Totaal Derivaten	22,4	–	22,4			39,9		
Totaal	1.125,3	5,4	1.130,7			1.009,3		

Toelichting bij de tabel

In de kolom "Vershil" wordt het verschil aangegeven tussen de standen van ultimo 2012 op basis van RJ610 indeling en de indeling zoals het fonds die gebruikt.

Categorie obligaties: Totaal toegevoegd een bedrag van € 131,0 miljoen negatief.

Onderverdeling:

- € 116,8 miljoen gaat over van vastrentende waarden naar inflation-linked bonds in de returnportefeuille. Dit betreft AAA en AA obligaties uitgegeven door Duitsland en Frankrijk met een inflatie gerelateerde coupon;
- € 14,2 miljoen gaat over van vastrentende waarden naar liquide middelen. Dit betreft obligaties met een kortlopend rentekarakter.

Categorie liquide middelen: Totaal toegevoegd een bedrag van € 54,2 miljoen negatief.

- € 69,2 miljoen aan kortlopend Amerikaans staatspapier gaat over van liquide middelen naar commodities;
- € 14,2 miljoen gaat over van vastrentende waarden naar liquide middelen. Dit betreft obligaties op basis van onderliggende zekerheden met een kortlopend rentekarakter;
- € 0,8 miljoen aan banksaldi wordt toegevoegd aan liquide middelen.

Categorie lopende interest: Totaal toegevoegd een bedrag van € 5,8 miljoen positief.

- € 5,8 miljoen aan lopende interest die onder RJ610 niet wordt meegenomen, wordt wel opgenomen als onderdeel van het belegd vermogen.

Categorie inflation-linked bonds: Totaal toegevoegd een bedrag van € 116,8 miljoen positief.

- € 116,8 miljoen is overgegaan van obligaties naar inflation-linked bonds.

Categorie commodities: Totaal toegevoegd een bedrag van € 67,9 miljoen positief.

Onderverdeling:

- € 69,2 miljoen aan kortlopend Amerikaans staatspapier is overgegaan van liquide middelen naar de categorie commodities. Dit waardepapier dient als onderliggende waarde bij de Total return swaps;
- € 1,3 miljoen aan een overlopende betaling in verband met een commodity swap afrekening rond jaarultimo. Deze overlopende betaling, die onder RJ 610 niet wordt meegenomen, is begrepen onder de kortlopende verplichtingen.

Categorie Te vorderen dividendbelasting: Totaal toegevoegd een bedrag van € 0,1 miljoen positief.

– € 0,1 miljoen aan te vorderen dividendbelasting, die onder RJ 610 niet wordt meegenomen, is toegevoegd.

Samengevat is het totaal van de verschillen te verklaren doordat de banksaldi, kortlopende schulden, interest en te vorderen dividend belasting onder RJ610 zijn ingedeeld buiten het totaal belegd vermogen. Hierin zijn o.a. lopende interest op rentederivaten van € 5,8 miljoen en te vorderen dividendbelasting van € 0,1 miljoen, banksaldi van € 0,8 miljoen maar ook een verplichting van € 1,3 miljoen in verband met een commodity swap.

In de risicoparagraaf worden de onderliggende valuta exposures in detail weergegeven.

De wegingen ultimo 2012 op basis van de marktwaarde van de beleggingen wijken af ten opzichte van de strategische beleggingsmix. Dit houdt verband met het besluit van het bestuur in december 2012 om het beleggingsrisico te verminderen ("de-risken") totdat er meer duidelijkheid is over de pensioenregeling door de aankoop van staatsobligaties ten koste van de aandelenportefeuille. De wegingen van de strategische beleggingsmix zijn in 2012 ten opzichte van 2011 niet gewijzigd.

Aandelenfondsen

De aandelenportefeuille bestaat volledig uit indexfondsen bij een externe beheerder. Gedurende 2012 is de totale aandelenportefeuille met € 96 miljoen in waarde afgenomen tot € 257 miljoen voornamelijk door een verkoop van aandelen in verband met het de-risken gecombineerd met een waardestijging. Het relatieve belang van aandelen in de totale beleggingsportefeuille ultimo 2012 is hierdoor duidelijk afgenomen ten opzichte van ultimo 2011.

Regionale verdeling aandelen	Marktwaarde aandelen in € miljoen		Marktwaarde aandelen in % van totaal	
	Ultimo 2012	Ultimo 2011	Ultimo 2012	Ultimo 2011
Europa	99	117	39	33
Verenigde Staten	50	131	20	37
Canada	10	19	4	5
Japan	32	30	12	9
Rest Verre Oosten	24	20	9	6
Opkomende markten	42	36	16	10
Totaal	257	353	100	100

De geografische spreiding voor aandelen (in %) is in december 2012 gewijzigd door de allocatie naar de regio's Verenigde Staten en Europa te verminderen vanwege de de-risking. Daarbij zijn de regionale wegingen zodanig aangepast dat deze beter in lijn zijn met de vigerende assetverdeling bij de onderliggende aandelenopties.

Vastgoedfondsen

Ultimo 2012 is er voor € 92 miljoen belegd in vastgoedfondsen. Dit is een minimale toename van € 1 miljoen ten opzichte van de stand ultimo 2011. Ongeveer 49% van de vastgoedportefeuille is belegd in beursgenoteerde vastgoedfondsen en de overige 51% is belegd in niet-beursgenoteerde vastgoedfondsen.

Grondstoffen

Ultimo 2012 is voor € 68 miljoen belegd in grondstoffen middels zogeheten 'total return swaps'. Dit zijn onvoorwaardelijke derivaten. De bij de swaps behorende onderliggende waarden zijn US Treasury Bills met een maximale looptijd van 1 jaar.

Vastrentende waarden

Ultimo 2012 is er voor € 614 miljoen belegd in vastrentende waarden (obligaties), waarvan € 399 miljoen belegd in staatsobligaties met een vaste coupon, € 117 miljoen in inflation-linked bonds (ILB's) en € 98 miljoen belegd in kredietobligaties. De waarde van de beleggingen in obligaties is met ruim € 200 miljoen toegenomen ten opzichte van ultimo 2011. Deze stijging is grotendeels veroorzaakt door netto aankopen verband houdend met het de-risken. Verder was sprake van waardestijging gedurende 2012.

Verdeling vastrentende waarden	Marktwaaarde obligaties in € miljoen		Marktwaaarde obligaties in % van totaal	
	Ultimo 2012	Ultimo 2011	Ultimo 2012	Ultimo 2011
Reguliere (nominale) staatsobligaties	399	212	65	53
Inflation-Linked Bonds	117	109	19	27
Overigekredietobligaties	98	81	16	20
Totaal	614	401	100	100

De spreiding ultimo 2012 over staatsobligaties, ILB's en kredietobligaties wijkt af van de strategische mix die voorschrijft dat 20% van de vastrentende portefeuille belegd is in kredietobligaties en 80% in nominale- en inflatie gerelateerde staatsobligaties (ILB's). In december 2012 is besloten de beleggingen in staatsobligaties tijdelijk een grotere weging te geven in de portefeuille. Het gaat daarbij om staatsobligaties van de meest kredietwaardige eurolanden, waaronder Duitsland, Frankrijk, Finland, Oostenrijk en Nederland.

Liquide middelen

Ultimo 2012 is door het fonds voor € 23 miljoen aangehouden als liquide middelen. Dit betekent een stijging van € 5 miljoen ten opzichte van het jaar daarvoor. Ultimo 2012 was er meer geld belegd in deposito's dan ultimo 2011. Daarentegen verminderde de waarde van de portefeuille obligaties met een kortlopend rentekarakter.

Derivaten

Beleggingen in aandelen, vastgoedfondsen en grondstoffen kunnen ook buiten het eurogebied plaatsvinden. De voornaamste valutarisico's zijn in US Dollars, Japanse Yen en Britse Pond. Voor zover deze beleggingen niet in euro's luiden, wordt door middel van valutaderivaten het valutarisico grotendeels afgedekt. Eind 2012 wordt o.a. valutarisico gelopen op een aantal aandelenbeleggingen in ongeveer 20 landen in opkomende markten (ongeveer gelijk aan 5% van de totale beleggingsportefeuille). Sinds 2011 wordt vanwege liquiditeitstechnische redenen het valutarisico van de grondstoffenportefeuille niet meer afgedekt.

Het pensioenfonds heeft in 2012 gebruik gemaakt van rentederivaten. De rentederivaten hebben ultimo jaar een marktwaarde van € 54 miljoen en bestaan uit twee types, namelijk onvoorwaardelijke (swaps) en voorwaardelijke (swaptions) rentederivaten. Het doel van deze derivaten is het nominale renterisico van de verplichtingen aanvullend af te dekken bovenop de reeds bestaande renteafdekking van de portefeuille met vastrentende waarden.

Renteafdekking door obligaties en rentederivaten	Feitelijke afdekking voor de gevolgen van extreme rente- daling in % van de TV	Strategische afdekking voor de gevolgen van extreme rente- daling in % van de TV
Nominale obligaties en swaps	47	40
Swaptions	14	20
Totaal	61	60

De onvoorwaardelijke rentederivaten (swaps) beschermen samen met de staats- en kredietobligatiebeleggingen het pensioenfonds tegen de gevolgen van zowel een rentedaling. Ultimo 2012 was op die manier ongeveer 47% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt.

De voorwaardelijke rentederivaten (swaptions) beschermen het pensioenfonds vooral indien er een extreme rentedaling plaatsvindt. Bij een extreme rentedaling (meer dan 2% punt) was ultimo 2012 ongeveer 14% van het renterisico van de verplichtingen afgedekt. Bij een lichte rentedaling (kleiner dan 0,5%) zal de effectieve afdekking tussen 7 en 10% liggen. Dit betekent dat op balansdatum ongeveer 54% van de Technische voorzieningen is afgedekt tegen de gevolgen van een lichte rentedaling en in totaal ongeveer 61% van de Technische voorzieningen is afgedekt tegen de gevolgen van een extreme rentedaling. Inzet van swaptions heeft als voordeel dat een goede bescherming tegen de gevolgen van een sterke rentedaling wordt geboden, terwijl het opwaartse potentieel bij een rentestijging behouden blijft.

Voorwaardelijke aandelenderivaten worden gebruikt om het pensioenfonds te beschermen tegen forse waardedalingen van de aandelenportefeuille. Ultimo 2012 hebben de aandelenput-opties een waarde van € 9 miljoen. Initieel is er een bescherming van de aandelenportefeuille afgesloten op 80% van de marktkoersen op moment van aankoop. Vanwege de stijging van de aandelenmarkten in 2012 is de volledige aandelenportefeuille afgedekt op een gemiddeld niveau van 77%. Hiermee is de aandelenportefeuille beschermd tegen een eventuele toekomstige waardedaling van meer dan 23%.

Corporate governance

De maatschappelijke rol van pensioenfondsen treedt in toenemende mate op de voorgrond. Dit wordt mede veroorzaakt door de maatschappij die kritisch volgt hoe de pensioenfondsen omgaan met hun stemrecht. Op grond van de Code Tabaksblat moeten de institutionele beleggers stembeleid vaststellen, transparant zijn over het stembeleid en transparant zijn over hun stemgedrag. Het pensioenfonds is zich dan ook bewust van zijn maatschappelijke verantwoordelijkheid als professionele belegger. Het Bestuur van het pensioenfonds heeft per eind 2010 zijn stembeleid vastgesteld. In de tweede helft van 2010 is door het pensioenfonds een andere belangrijke stap gezet in dit traject, door beleid vast te stellen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Op de website van het fonds kan informatie gevonden worden over de geplande stappen op het gebied van maatschappelijk verantwoord beleggen. Het pensioenfonds heeft onder meer vanaf 2011 met de vermogensbeheerders besproken in hoeverre, binnen de grenzen van de bestaande afspraken, rekening kan worden gehouden met aanvullende maatregelen op het gebied van verantwoord beleggen. De implementatie hiervan is bijna afgerond. Voor de aandelenportefeuille wordt er bij BlackRock belegd in aandelenfondsen waarin controversiële wapens zijn uitgesloten.

De aandelenbeleggingen van het pensioenfonds verlopen geheel via indexfondsen. Het pensioenfonds acht het daarom niet zinvol om een actief corporate governance beleid te voeren voor deze beleggingen en de daar onderliggende fondsen. Het stembeleid en -gedrag van de vermogensbeheerders waarmee het pensioenfonds zaken doet moet tenminste voldoen aan de Code Tabaksblat.

Een voorbeeld hiervan is te vinden op de website van de vermogensbeheerder van het pensioenfonds voor aandelen (BlackRock). Daarnaast zijn de stem- en engagementrapportages van BlackRock te vinden op de website van het pensioenfonds. Voor grondstoffen en vastrentende waarden is stembeleid- en gedrag niet relevant.

De vastgoedbeleggingen worden gehouden in beursgenoteerde- en in niet beursgenoteerde beleggingsfondsen. Van deze laatste categorie worden de aandeelhoudersvergaderingen wel actief bezocht. Door middel van dit 'actief aandeelhouderschap' worden fondsbeheerders uitgedaagd, om voor zover dat nog niet aanwezig is, te komen tot een scherp gedefinieerd duurzaamheidsbeleid.

Tabel performance

	2012		2011	
	in % belegd vermogen		in % belegd vermogen	
	Realisatie	Benchmark	Realisatie	Benchmark
Matchingportefeuille	16,4	10,7	17,4	15,5
Returnportefeuille				
ILB	12,3	11,9	5,7	5,5
Aandelen	15,4	15,1	-5,1	-5,5
Commodities	-0,7	-2,6	-8,6	-10,4
Vastgoedfondsen	13,8	8,3	-2,5	-4,5
Subtotaal return	12,7	11,5	-3,1	-3,7
Totaal excl. overlay	14,2	11,3	4,3	3,9
Derivaten-overlay				
Swaptions	0,2		1,8	
Valutaderivaten	-0,5		-1,0	
Aandelenopties	-1,4		0,5	
Subtotaalderivaten	-1,7		1,3	
Totaal	12,5		5,6	

Derivaten hebben als doel om het pensioenfonds te beschermen tijdens een jaar waarin de ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds onder druk komt te staan. Tegenover de kosten van deze derivaten staat alleen in periode met extreme koersbewegingen (daling van de rente of aandelenkoersen) opbrengsten. Het jaar 2012 gaf duidelijk stijgende aandelenkoersen te zien en dus daalde de waarde van de aandelenderivaten. Ter vergelijking geldt de situatie in 2011 waarin de returnportefeuille als geheel gedurende het jaar een negatief rendement te zien gaf, terwijl de rente- en aandelenderivaten in 2011 2,3%-punt aan het rendement bijdroegen.

Het behaalde totaalrendement op de beleggingen in 2012 bedroeg 12,5%. In 2011 was de performance 5,6%. Het gerealiseerde rendement op de beleggingsportefeuille (exclusief derivaten) bedroeg in 2012 14,2% en is 2,9%-punt hoger dan het rendement van de benchmark index. Om een zuivere performancemeting te bewerkstelligen in de vergelijkingsgetallen zijn de derivaten niet meegenomen.

Er zijn verschillende oorzaken voor de relatieve outperformance van 2,9%. Vooral de matchingportefeuille, bestaande voornamelijk uit obligaties en swaps, presteerde beter dan de benchmark. De oorzaak hiervan ligt vooral in het feit dat deze portefeuille wordt afgezet tegen de ontwikkeling van de waarde van de pensioenverplichtingen (VPV). Normaal gesproken gaat DNB uit van de rente ultimo jaar voor het waarderen van de verplichtingen. Gezien de uitzonderlijke omstandigheden op de rentemarkten heeft de toezichthouder besloten om de rentecurve te laten tenderen naar een vaste forward rente om de verplichtingen ultimo 2012 te waarderen. Dit heeft voor een duidelijke outperformance gezorgd.

Indien DNB haar methodiek niet had gewijzigd, dan was de waarde van de VPV beduidend hoger uitgekomen en daarmee ook het benchmarkrendement van de matchingportefeuille.

Risicoparaagraaf

Inleiding

Het fonds wordt bij het beheer van de pensioenverplichtingen en de financiering daarvan geconfronteerd met risico's. De doelstelling van het fonds is het op de lange termijn nakomen van de nominale pensioenaanspraken en pensioenrechten, alsmede het streven naar het waardevast houden van ingegane pensioenen en premievrije pensioenaanspraken. Voor het realiseren van deze doelstelling is het beleggingsbeleid zodanig vormgegeven dat de beleggingsresultaten van het fonds op de lange termijn zo hoog mogelijk zijn, onder een aanvaardbaar risico. Hoewel het rendement op de portefeuille dus een hoge prioriteit heeft, staat een zorgvuldige afweging tussen risico en rendement voorop. In deze paragraaf wordt ingegaan op risico's gerelateerd aan het beleggingsbeleid van het fonds, en op andere risico's die het fonds loopt. Voor de wijze waarop een aantal van deze risico's zijn afgedekt en de kwantificering van deze risico's wordt tevens verwezen naar de "Risicoparaagraaf" in de jaarrekening.

Beleid en risicobeheer

Het fonds heeft zijn beleid verwoord in de actuariële en bedrijfstechnische nota (abtn). Algemene leidraad voor het uitvoeren van de beheertaken is risicomijdend operationeel management. Het fonds heeft maatregelen genomen om risico's te beperken en beschikt over een aantal beleidsinstrumenten ten behoeve van het beheersen van deze risico's. Deze beleidsinstrumenten betreffen:

- beleggingsbeleid;
- premiebeleid;
- toeslagbeleid.

De keuze en toepassing van beleidsinstrumenten vindt plaats na uitvoerige analyses ten aanzien van de te verwachten ontwikkelingen van de verplichtingen en de financiële markten. Daarbij wordt onder meer gebruikgemaakt van een ALM-studie. Een ALM-studie is een analyse van de invloed van de beleidsinstrumenten op de financiële positie van het fonds en de ontwikkeling daarvan in diverse economische scenario's. Bij deze evaluatie spelen zowel de huidige financiële positie, alsmede de financiële positie van het fonds in de toekomst een rol.

Om te toetsen of het beleid op lange termijn tot de gewenste ontwikkeling leidt, voert het fonds minimaal eens in de drie jaar een continuïteitsanalyse uit. Met deze continuïteitsanalyse wordt ten minste inzicht gegeven in de volgende onderdelen:

- de ontwikkeling van de financiële positie in de komende vijftien jaar;
- de bepalende factoren voor de financiële positie in de komende vijftien jaar;
- de financiële risico's van het fonds en de kans op het moeten nemen van noodmaatregelen;
- de mate van inzet van de beleidsinstrumenten of zogenoemde sturingsmiddelen;
- de verwachting over de toeslagverlening;
- de mate van acceptatie van de aannames over de financiële rendementen en bestandsontwikkeling.

Het fonds heeft deze continuïteitsanalyse in 2011 voor het laatst uitgevoerd. Deze is opgenomen als bijlage bij het kortetermijnherstelplan.

Het fonds heeft een financieel crisisplan opgesteld. Een financieel crisisplan is een beschrijving van maatregelen die het fonds kan inzetten indien de doelstelling van het fonds in gevaar komt. Dat gevaar ontstaat als de dekkingsgraad zich bevindt op of beweegt richting kritische waarden. Het crisisplan is onderdeel van de abtn.

Financiële risico's

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de nominale pensioenverplichtingen. Het solvabiliteitsrisico wordt in het FTK onderverdeeld in de volgende

risicocategorieën: renterisico, marktrisico op zakelijke waarden, valutarisico, grondstoffenrisico, kredietrisico en verzekeringstechnisch risico. Een kwantitatieve en kwalitatieve toelichting van deze risico's zijn opgenomen in de "Risicoparagraaf" in de jaarrekening.

Concentratierisico

In het algemeen geldt dat concentratierisico kan optreden als een adequate spreiding van activa en passiva ontbreekt over regio's, economische sectoren en/of tegenpartijen. Een kwantitatieve en kwalitatieve toelichting van dit risico is eveneens opgenomen in de "Risicoparagraaf" in de jaarrekening.

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat beleggingen niet tijdig en/of niet tegen een aanvaardbare prijs kunnen worden omgezet in liquide middelen. Hierdoor ontstaat het risico dat het fonds niet aan haar kortetermijn verplichtingen kan voldoen. Dit risico wordt beheerst door in het beleggingsbeleid voldoende ruimte aan te houden voor liquiditeiten en liquide beleggingen.

Inflatierisico

Het fonds kent een voorwaardelijk toeslagbeleid. In een eindloonregeling betekent dit voor pensioengerechtigden en gewezen deelnemers dat er koopkrachtverlies van opgebouwde rechten kan optreden. Om de kans te verminderen dat er gedurende een periode met hoge inflatie een substantieel koopkrachtverlies optreedt, wordt door het fonds belegd in producten die beter presteren gedurende een periode met toenemende inflatieverwachtingen. Voorbeelden zijn ILB's en grondstoffen.

Niet-financiële risico's

Sponsorrisico

Het fonds heeft een directe economische en contractuele band met de werkgevers Gasunie en GasTerra als sponsors van het fonds. De contractuele band is geregeld in de uitvoeringsovereenkomsten en deze afhankelijkheid vertaalt zich in risico's voor het fonds, de zogenaamde sponsorrisico's. De sponsorrisico's zijn echter beperkt doordat beide sponsors financieel krachtige ondernemingen zijn, zoals blijkt uit hun credit ratings.

Omgevingsrisico

Hieronder worden de risico's voor het fonds verstaan als gevolg van veranderingen in haar externe omgeving. Het fonds volgt de ontwikkelingen op verschillende aandachtsgebieden door onder andere deel te nemen aan congressen, het volgen van vakliteratuur en te participeren in koepelorganisaties. Het Bestuur wordt hierbij ondersteund door het bestuursbureau. Dit is van belang om tijdig te kunnen reageren op externe veranderingen.

Uitbestedingsrisico's (o.a. operationeel en IT risico)

Operationeel risico is het risico dat optreedt bij de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer, bestuursondersteuning en de integrale advisering van het fonds inzake het beleid op communicatie-, juridisch, fiscaal, actuair en beleggingsterrein. Het operationeel risico heeft betrekking op de continuïteit, integriteit en kwaliteit van de dienstverlening. Het uitbestedingsrisico is het risico dat de continuïteit, integriteit en/of kwaliteit van de aan derden uitbestede werkzaamheden dan wel door deze derden ter beschikking gestelde apparatuur en personeel worden geschaad. Het uitbestedingsrisico, inclusief het operationele risico, wordt gemitigeerd door de afspraken (kwaliteitseisen) in de uitbestedingsovereenkomst met de externe partijen en het daaraan verbonden Service Level Agreement (SLA). Er wordt hier specifiek aandacht besteed aan de regelgeving van DNB op het gebied van uitbesteding. Monitoring van de uitvoering door het Bestuur van het fonds vindt plaats op basis van de periodieke rapportages van de externe uitvoerders over de uitgevoerde werkzaamheden. Het Bestuur wordt hierbij ondersteund door het bestuursbureau. Tevens heeft het fonds van meerdere uitvoerders een ISAE 3402 type II-rapport ontvangen. De ISAE 3402-rapportage geeft inzicht in de wijze van beheersing van de operationele risico's en geeft aan of de uitvoerder 'in control' is.

Integriteitsrisico

DNB verstaat hieronder het risico dat de integriteit van het fonds dan wel van het financiële stelsel wordt beïnvloed als gevolg van niet integere, onethische gedragingen van de organisatie, dan wel van betrokken medewerkers. Dit in het kader van wet- en regelgeving en maatschappelijke en door het fonds opgestelde normen. Het fonds heeft een klachten- en geschillenregeling en een regeling misstanden. Het fonds heeft een gedragscode opgesteld, waaraan de verbonden personen en insiders zich moeten houden. Dit wordt jaarlijks gecontroleerd door de compliance officer.

Juridische risico's

Het fonds loopt het risico te worden aangesproken in rechte. Het fonds heeft daartoe onder andere de volgende maatregelen genomen:

1. Er vindt periodiek toetsing van de fondsdocumenten bij wetswijzigingen plaats. TKP (in 2012 AZL) en Towers Watson (adviserend actuaris) stellen waar nodig wijzigingen voor aan het Bestuur. Daarnaast informeren beide partijen het fonds periodiek over actuele ontwikkelingen.
2. Het fonds ziet erop toe dat besluitvorming consistent en goed gedocumenteerd plaatsvindt. Deze documentatie zorgt ervoor dat ook derden de inhoud en werking van dit beleid kunnen volgen.
3. De wettelijk verplichte communicatiemomenten zijn vastgelegd in een communicatieplan. Naast deze vereisten heeft het fonds zelfstandige communicatiedoelstellingen.
4. Met alle externe uitvoerende partijen zijn over de uitvoering van werkzaamheden contractuele afspraken gemaakt. Partijen dienen regelmatig te rapporteren over het wel of niet voldoen aan de gemaakte afspraken. Daar waar mogelijk heeft het fonds activiteiten gescheiden ondergebracht, waardoor partijen elkaar onderling controleren.

Groningen, 14 juni 2013

Het Bestuur

C.S. Pisuisse
voorzitter

P.L. Kwast
secretaris

H.A.T. Chin Sue
plv. voorzitter

A.J. Klijn
plv. secretaris

M. Blacquièrè

Mw. J. Hermes

M.F. Versteeg

Mw. A. de Jong-Nonner

Verantwoordingsorgaan

Verslag van het Verantwoordingsorgaan

Algemeen

Het Verantwoordingsorgaan van de Stichting Pensioenfonds Gasunie heeft het uitgevoerde beleid en de resultaten daarvan beoordeeld voor het jaar 2011. Het oordeel is tot stand gekomen op basis van:

- het jaarverslag 2011;
- het actuariael rapport 2011;
- het accountantsverslag 2011;
- overleg met een delegatie van het Bestuur (7 november 2011);
- overige documenten en informatie verstrekt door het Bestuur via het bestuursbureau.

Het Verantwoordingsorgaan heeft bij de beoordeling van de uitvoering door het Bestuur van de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur in 2011 specifiek aandacht besteed aan:

- a. governance;
- b. de verleende toeslagen;
- c. toezicht op uitbestede activiteiten;
- d. de kosten van pensioenuitvoering en vermogensbeheer.

Jaarverslag 2011

Het Verantwoordingsorgaan constateert dat de leesbaarheid, overzichtelijkheid en de mate van de toelichting en detaillering goed zijn. In de afgelopen periode is het jaarverslag naar een duidelijk hoger niveau gebracht.

Governance

Het Bestuur heeft in 2011 verdere maatregelen genomen om de Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Governance) te versterken:

- in het kader van compliance o.a. door het aanpassen van de gedragscode en door een screeningsprocedure vast te stellen voor de selectie van nieuwe medewerkers van het bestuursbureau;
- zelfevaluatie uit te voeren en de aandachtspunten in het jaarverslag 2011 op te nemen;
- deskundigheidseisen jaarlijks te evalueren en een opleidingsplan op te stellen voor het nieuwe bestuurslid de heer Blacquièr;
- functieprofielen op te stellen voor de bestuursleden.

Het Verantwoordingsorgaan is van oordeel dat met de maatregelen die zijn genomen door het Bestuur de governance structuur verder is verbeterd. Het Verantwoordingsorgaan geeft in overweging om bij de zelfevaluatie explicieter te benoemen welke aspecten zijn geëvalueerd en daarna de aandachtspunten te benoemen.

Verleende toeslagen

Het Bestuur heeft geen toeslag verleend per 1 januari 2012. Op basis van de prijsontwikkeling zou de volledige toeslag 2,5% bedragen. De toekenning is conform de richtlijn van toeslag toekenning bij een dekkingsgraad onder de 105% gezien de dekkingsgraad van 103%, ultimo 2011. De niet-verleende toeslagen kunnen bij een dekkingsgraad boven de 125% alsnog worden toegekend.

Het Verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het Bestuur de toeslagen verantwoord heeft vastgesteld en daarmee recht doet aan de belangen van de verschillende belanghebbenden.

Toezicht op uitbestede activiteiten

Het Bestuur evalueert contractpartijen regelmatig:

- met AZL vinden regelmatig gesprekken, waaronder evaluatiegesprekken, plaats over de dienstverlening;
- de registeraccountant, actuarissen en compliance officer zijn in 2011 geëvalueerd;
- de diensten custody, beleggingsadministratie, performancemeting en compliance monitoring zijn per 1 januari 2012 overgegaan naar Kas Bank na een selectieproces;
- vermogensbeheerders worden op kwartaalbasis geëvalueerd en de resultaten besproken in de Beleggingscommissie.

Het Verantwoordingsorgaan is van oordeel dat de evaluatie van de partijen, waar aan wordt uitbesteed, structureel een plek heeft binnen het besturen van het pensioenfonds en het Bestuur daarmee voldoende zicht kan houden op de kwaliteit van de uitbestede activiteiten.

Kosten van pensioenuitvoering en vermogensbeheer

Het Verantwoordingsorgaan heeft op basis van jaarverslagen van enkele pensioenfondsen indicatief een onderzoek uitgevoerd naar de kosten van de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer. Het pensioenfonds heeft een dergelijk onderzoek ook uitgevoerd. Het Verantwoordingsorgaan komt tot de volgende conclusies:

- het is lastig om de uitvoeringskosten en kosten vermogensbeheer te vergelijken omdat de verschillende pensioenfondsen niet exact dezelfde kosten zichtbaar maken en bijvoorbeeld "verborgen" vermogensbeheerkosten niet altijd expliciet gemaakt worden;
- de uitvoeringskosten per deelnemer van het pensioenfonds Gasunie zijn aan de hoge kant maar liggen niet buiten de bandbreedte. Duidelijk is wel dat veel deelnemers tot lagere kosten per deelnemer leiden;
- de vermogensbeheerkosten zijn relatief laag. Dit is waarschijnlijk een gevolg van het in de regel passieve beleggingsbeleid van het pensioenfonds.

Het Verantwoordingsorgaan is van oordeel dat de totale kosten van de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer op een redelijk niveau liggen met de aantekening dat de uitvoeringskosten nadere aandacht verdienen. Uiteraard zijn er vele factoren die het uiteindelijke niveau van de uitvoeringskosten bepalen maar gezien het feit dat indicatief de kosten aan de bovenkant van de bandbreedte liggen is er mogelijk wat te winnen.

Eindoordeel

Het Verantwoordingsorgaan is van oordeel dat het Bestuur de belangen van de verschillende belanghebbenden evenwichtig heeft behartigd en invulling heeft gegeven aan de eerder genomen besluiten en voornemens ten aanzien van de Principes van Goed Pensioenfondsbestuur.

Aandachtspunt voor de beoordeling voor 2012

In 2012 zal het Verantwoordingsorgaan aandacht besteden aan het handelen van het Bestuur ten aanzien van het opzeggen door de N.V. Nederlandse Gasunie van de uitvoeringsovereenkomst.

Reactie van het Bestuur

Het Bestuur heeft met interesse kennisgenomen van het oordeel van het Verantwoordingsorgaan over het beleid en de resultaten daarvan over het jaar 2011. In deze 'Reactie' gaat het Bestuur kort in op de onderwerpen die het Verantwoordingsorgaan in zijn oordeel heeft betrokken.

Jaarverslag 2011

Het Bestuur kijkt elk jaar kritisch naar de leesbaarheid van het jaarverslag. Het is prettig om te vernemen dat de verbeteringen die in de afgelopen jaren zijn doorgevoerd worden gewaardeerd. Dit blijkt ook uit reacties van andere lezers. Het Bestuur zal zijn best doen om deze lijn voort te zetten.

Governance

De verwachting is dat er in de komende jaren nog meer veranderingen zullen plaatsvinden op het gebied van de governance. Deze komen voort uit zowel algemene, wettelijke ontwikkelingen als fondsspecifieke ontwikkelingen. Het aandachtspunt ten aanzien van de zelfevaluatie zal het Bestuur in overweging nemen.

Verleende toeslagen

Per 1 januari 2012 is door het Bestuur geen toeslag verleend en per 1 januari 2013 helaas weer niet. Bij de verlening van de toeslagen heeft het Bestuur het vastgestelde beleid voor de toeslagverlening gevolgd. Het Bestuur is zich ervan bewust dat dit gevolgen heeft voor de financiële situatie van de pensioengerechtigden en de gewezen deelnemers. Het streven van het Bestuur is steeds om de volledige toeslag te verlenen.

Toezicht op uitbestede activiteiten

De kwaliteit van de werkzaamheden die het Bestuur heeft uitbesteed en de kosten hiervan zijn een continu punt van aandacht. Dit heeft er in 2012 toe geleid dat het Bestuur na een uitgebreid selectietraject heeft besloten om de pensioenadministratie over te dragen naar TKP. Het is belangrijk dat het Bestuur bij alle uitbestedingen 'in control' is.

Kosten van pensioenuitvoering en vermogensbeheer

Het Bestuur onderschrijft, mede op basis van haar eigen bevindingen, de conclusies van het Verantwoordingsorgaan. Ten aanzien van de kosten van pensioenuitvoering profiteren fondsen met een relatief klein deelnemersbestand in mindere mate van schaalvoordelen dan fondsen met een groter deelnemersbestand. Naast de kosten van de uitbestede werkzaamheden wordt het Bestuur tevens geconfronteerd met de steeds verder stijgende toezichtskosten.

De totale kosten van het pensioenfonds zijn en blijven een punt van aandacht voor het Bestuur.

Eindoordeel en slot

Het Bestuur bedankt het Verantwoordingsorgaan voor dit positieve oordeel. Daarnaast wil het Bestuur het Verantwoordingsorgaan bedanken voor de tijd en aandacht die gedurende het jaar zijn besteed aan de totstandkoming van dit oordeel.

Visitatiecommissie

Verslag van de Visitatiecommissie

Deze rapportage bevat de bevindingen van de Visitatiecommissie naar aanleiding van het onderzoek naar het functioneren van het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Gasunie over de periode 2010-2012. De Visitatiecommissie heeft kennis genomen van de ontvangen documentatie. Deze documenten zijn volledig, actueel en van een goede kwaliteit.

De Visitatiecommissie heeft geconstateerd dat de aanbevelingen uit de vorige visitatie zorgvuldig zijn beoordeeld en grotendeels zijn opgevolgd.

Stichting Pensioenfonds Gasunie heeft de uitvoering van haar pensioenregelingen uitbesteed. De contracten en de daarmee samenhangende Service Level Agreements geven een goed beeld van de gewenste kwaliteit van de dienstverlening en hebben een professioneel gehalte. De Visitatiecommissie onderschrijft als totaaloordeel dat het Bestuur een goede grip heeft op de uitvoering en daarmee in control is.

De Visitatiecommissie heeft een positief oordeel over de inzet, het functioneren en de betrokkenheid van het Bestuur. De bestuurlijke processen en de invulling daarvan zijn in balans met de aanwezige deskundigheid, ambitie en risico's.

In de verslagperiode is het fonds geconfronteerd met een dalende dekkinggraad door met name een steeds lagere rente en toenemende en veranderende regelgeving en toezichtseisen. Dit heeft geleid tot enkele aanbevelingen betreffende met name het handhaven van het renteafdeckingsbeleid en het toezien op de voortdurende deskundigheidsbevordering en de evenwichtige belangenvertegenwoordiging.

Beleid- en bestuursprocessen en -procedures zijn kwalitatief goed, transparant en zorgen dat het Bestuur voldoende in control is. Een belangrijke rol is weggelegd voor het bestuursbureau welke de beleidsvoorbereiding en het managen van de uitbesteede activiteiten als belangrijkste taken heeft.

De communicatie van het fonds met de belanghebbenden is toegankelijk, duidelijk en volledig. Alle betrokkenen kunnen zich voldoende op de hoogte stellen van de aard en de inhoud van de pensioenregelingen en de risico's die daaraan verbonden zijn.

De Visitatiecommissie concludeert dat sprake is van goed functionerende en transparante bestuurlijke procedures en processen, dat er voldoende 'checks and balances' aanwezig zijn om tot zorgvuldige besluit- en beleidsvorming te komen, de belangen van alle stakeholders op evenwichtige wijze te dienen, en dat voor dit moment de risico's op langere termijn adequaat in ogenschouw worden genomen.

Deze management summary kan worden opgenomen in het jaarverslag van het fonds over het jaar 2012.

Groningen, maart 2013

Reactie van het Bestuur

Dit is alweer de tweede rapportage van de Visitatiecommissie. Het Bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van het oordeel van de Visitatiecommissie over het functioneren van het Bestuur over de periode 2010-2012. Evenals bij de vorige rapportage zullen de aanbevelingen van de commissie door het Bestuur worden besproken en waar nodig zullen deze worden opgevolgd.

Het Bestuur bedankt de Visitatiecommissie voor de inspanningen die zij heeft verricht om tot de rapportage te komen. De gesprekken en de afstemming met de Visitatiecommissie zijn wederom prettig verlopen.

Jaarrekening

Balans per 31 december

(na resultaatverdeling; in duizenden euro)

Activa	2012	2011
Beleggingen voor risico pensioenfondsen [1]		
Onroerende zaken	91.654	89.048
Zakelijke waarden	257.259	353.485
Vastrentende waarden	706.581	492.870
Derivaten	69.840	76.314 ¹⁾
	1.125.334	1.011.717
Beleggingen voor risico deelnemers [2]		
Zakelijke waarden	197	166
Vastrentende waarden	697	594
Liquiditeiten	17	0
Overige beleggingen	0	21
	911	781
Vorderingen en overlopende activa [3]	6.598	11.931
Liquide middelen [4]	2.554	3.969
	1.135.397	1.028.398

1) Vergelijkende cijfers zijn gewijzigd door het verplaatsen van de negatieve derivaten naar de passivazijde.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Passiva	2012	2011
Reserves [5]		
Algemene reserve	53.906	32.097
Vorzieningen voor risico pensioenfonds		
Pensioenverplichtingen [6]	1.076.970	983.633
Voorziening voor zieken [7]	1.135	2.053
	1.078.105	985.686
Voorziening voor risico deelnemers [8]	911	781
Kortlopende schulden en overlopende passiva [9]		
Derivaten	0	8.339 ¹⁾
Overige schulden	2.475	1.495
	2.475	9.834
	1.135.397	1.028.398

1) Vergelijkende cijfers zijn gewijzigd door het verplaatsen van de negatieve derivaten naar de passivazijde.

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de balans, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

	2012	2011
Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfondsen [10]		
Directe beleggingsopbrengsten	7.545	6.914
Indirecte beleggingsopbrengsten	117.572	46.792
Kosten van vermogensbeheer	-653	-839
	124.464	52.867
Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers [11]	101	-1
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers [12]	30.404	34.578
Premiebijdragen voor risico deelnemers [13]	49	53
Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers t.b.v. inkoop rechten [14]	-20	-55
Saldo van overdrachten van rechten [15]	-350	1.334
Pensioenuitkeringen [16]	-38.749	-39.157
Mutatie voorziening pensioen verplichtingen voor risico pensioenfondsen [17]		
Intrest	-14.907	-10.966
Financiering pensioenopbouw	-25.966	-25.528
Financiering indexatie t.l.v. fonds	0	-2.719
Sterfte	-281	1.078
Overige verzekeringstechnische grondslagen	-2.043	-21
Invalidering/revalidering	-326	-120
Saldo waardeoverdrachten	353	-1.448
Uitkeringen inclusief afkoop	38.632	39.035
Vrijval voor kosten	772	781
Wijziging sterftegrondslagen	-11.482	0
Wijziging prognosetafels	-10.422	0
Wijziging rentetermijnstructuur	-67.667	-121.467
	-93.337	-121.375

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

	2012	2011
Mutatie voorziening voor zieken [18]	918	-1.722
Mutatie voorziening voor risico deelnemers [19]	-130	3
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten [20]	-1.541	-1.400
Saldo van baten en lasten	21.809	-74.875
Bestemming van het saldo		
Algemene reserve	21.809	-74.875

[..] De tussen haken vermelde nummers verwijzen naar corresponderende nummers in de toelichting op de staat van baten en lasten, die een integraal onderdeel uitmaakt van de jaarrekening.

Kasstroomoverzicht

(in duizenden euro)

	2012	2011
Pensioenactiviteiten		
Ontvangsten		
Premiebijdragen van werkgevers en werknemers	36.222	28.136
Overgenomen pensioenverplichtingen	186	1.334
	36.408	29.470
Uitgaven		
Uitgekeerde pensioenen	-38.827	-39.203
Wegens overgedragen pensioenverplichtingen	-536	-49
Pensioenuitvoerings- en administratiekosten	-1.795	-3.267
	-41.158	-42.519
Beleggingsactiviteiten		
Ontvangsten		
Directe beleggingsopbrengsten	7.105	5.515
Verkopen en aflossingen beleggingen	405.508	529.086
	412.613	534.601
Uitgaven		
Aankopen beleggingen	-408.616	-518.696
Kosten van vermogensbeheer	-662	-838
	-409.278	-519.534
Mutatie geldmiddelen	-1.415	2.018
Saldo geldmiddelen 1 januari	3.969	1.951
Saldo geldmiddelen 31 december	2.554	3.969

Grondslagen voor de waardering en de bepaling van het resultaat

Algemeen

Toepassing Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving

Stichting Pensioenfonds Gasunie heeft bij de samenstelling van dit jaarverslag de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving en BW2 Titel 9 toegepast. Alsmede de richtlijnen voor jaarverslaggeving (RJ), waarvan in het bijzonder RJ610..

Waardering

Algemeen

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd op actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Schattingswijzigingen

Overgang overlevingstafel en ervaringssterfte

Bij het vaststellen van de TV ultimo 2012 is gebruik gemaakt van de nieuwe Prognosetafel AG 2012-2062, zoals in september 2012 gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap, in combinatie met een fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van het Towers Watson ervaringssterftemodel 2012. Dit heeft geleid tot een toename van de TV ter grootte van 21.904. Dit is als mutatie in het resultaat verwerkt.

Rentetermijnstructuur

In de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur einde 2012, die voor het vaststellen van de TV wordt gehanteerd, is de zogenoemde Ultimate Forward Rate (UFR) ingevoerd. Voor de langere looptijden is de rente daardoor hoger dan die van eind 2011. De gemiddelde rentevoet is gedaald van 2,73% naar 2,41%. Per saldo heeft de renteverandering een verhogend effect gehad op de TV van 67.667.

Omrekening vreemde valuta

De waarde van de beleggingen in vreemde valuta wordt omgerekend in euro's tegen de per balansdatum geldende wisselkoers (middenkoers). Valutatermijntransacties worden gewaardeerd tegen de termijankoers die op de balansdatum geldt voor termijntransacties met een looptijd die gelijk is aan de resterende looptijd van het aangepane termijncontract.

Onroerende zaken

Voor zover geen beursnotering voorhanden is, worden onroerende zaken gewaardeerd tegen taxatiewaarde.

Zakelijke waarden

De aandelen zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde per balansdatum.

Vastrentende waarden

Obligaties alsmede de renteswaps (inclusief de onderliggende waarden) zijn gewaardeerd tegen actuele waarde per balansdatum.

Overige beleggingen

De overige derivaten (total return swaps op commodities, swaptions, opties op aandelen) alsmede de onderliggende waarden zijn gewaardeerd tegen de actuele waarde per balansdatum.

Vorderingen en schulden op korte termijn

De vorderingen en schulden op korte termijn zijn gewaardeerd tegen de nominale waarde.

Algemene reserve

De algemene reserve is bestemd voor de risico's waarvoor geen voorzieningen zijn getroffen. Dit betreft met name het risico van koersdalingen van de beleggingen en de actuariële risico's.

Het vereist vermogen is te beschouwen als de wettelijk vereiste solvabiliteitsmarge. Het vereist eigen vermogen is bepaald met een uitbreiding van het standaardmodel van DNB. Deze uitbreiding op het standaardmodel is nodig omdat het pensioenfonds naast standaardbeleggingen in het beleggingsbeleid ook gebruik maakt van inflation-linked bonds, opties en swaptions. Het uitgebreide standaardmodel is afgestemd met DNB. Het vereist eigen vermogen is ultimo 2012 bepaald op 13,4% van de Technische voorzieningen. Het minimaal vereist eigen vermogen is ultimo 2012 bepaald op 4,2%. De algemene reserve van het fonds is lager dan het vereist eigen vermogen maar hoger dan het minimaal vereist vermogen. Er is ultimo 2012 geen sprake van een dekkingstekort, maar wel van een reservetekort.

Technische voorzieningen

De pensioenen worden gefinancierd op kapitaaldekking. De Technische voorzieningen zijn berekend als de contante waarde van de opgebouwde aanspraken op basis van de per balansdatum geldende pensioenfondsreglementen.

Daarbij worden de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- Het contant maken van toekomstige uitkeringen gebeurt op de rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB. Ultimo 2012 is contant making met deze rentetermijnstructuur vergelijkbaar met contant making met een vaste rente van 2,4% over de hele looptijd (ultimo 2011 2,7%).
- Verwachte sterfte is gebaseerd op de prognosetafels 2012-2062 zoals gepubliceerd door het Actuarieel Genootschap (AG). De sterftekansen van zowel de hoofdverzekerde als de medeverzekerde worden verlaagd middels een leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactor omdat de verwachte sterfte binnen het pensioenfonds lager is dan die van de Nederlandse bevolking. De correctiefactor is gelijk aan de Towers Watson ervaringssterftecorrectiefactor, fondsspecifieke leeftijds- en geslachtsafhankelijke correctiefactor.
- Actieve deelnemers worden verondersteld een partner te hebben op de pensioendatum. Voor gewezen deelnemers wordt, afhankelijk van het van toepassing zijnde reglement, uitgegaan van bovenstaande onderstelling dan wel de werkelijke burgerlijke staat. Er wordt verondersteld dat alle mannen 3 jaar ouder zijn dan de vrouwelijke verzekerden. Voor pensioengerechtigden wordt uitgegaan van de werkelijke burgerlijke staat.
- De voorziening is verhoogd met 2% ter dekking van toekomstige uitbetalingskosten.
- Er is geen rekening gehouden met toekomstige toeslagen op pensioenaanspraken.

Voorziening voor zieken

De voorziening voor zieken is bestemd voor eventuele toekomstige premievrijstelling van per de balansdatum zieke deelnemers. De voorziening is per de balansdatum gelijk aan het totaal van de verwachte toekomstige schadelasten voor de zieke deelnemers. De verwachte toekomstige schadelast is per zieke deelnemer gelijk aan de benodigde contante waarde van de toekomstige pensioenopbouw op basis van de actuariële grondslagen van het fonds, waarbij de kans dat de schadelast daadwerkelijk optreedt afhankelijk is gesteld van de ziekte duur van de zieke deelnemer.

Bepaling van het saldo van baten en lasten

Baten en lasten worden toegerekend aan het jaar waarop ze betrekking hebben. Winsten worden slechts genomen voor zover zij op de balansdatum zijn gerealiseerd. Verliezen en risico's die hun oorsprong vinden voor het einde van het verslagjaar, worden in acht genomen indien zij voor het opmaken van de jaarrekening bekend zijn geworden.

Resultaten uit beleggingen

Resultaten uit beleggingen betreffen exploitatieresultaten en vermogensresultaten.

Exploitatieresultaten uit beleggingen zijn (1) intrest op obligaties, leningen en liquide middelen, (2) dividenden en intrest op aandelen en aandelenswaps, en (3) dividenden uit vastgoedfondsen.

Vermogensresultaten zijn alle al dan niet gerealiseerde valuta- en effectenkoersverschillen ten opzichte van de aanschafwaarde.

Bijdragen

De pensioenpremie wordt vastgesteld door het Bestuur van het pensioenfonds. De pensioenpremie wordt in de loop van het kalenderjaar voorlopig vastgesteld. Na afloop van het kalenderjaar wordt de pensioenpremie definitief door het Bestuur vastgesteld.

De pensioenpremie over het jaar 2012 is gelijk aan de gedempte kostendeckende premie. De vaststelling vindt plaats op basis van hetgeen daarover wordt bepaald in de statuten, de veronderstellingen en methoden en de grondslagen zoals deze zijn vastgelegd in de actuariële en bedrijfstechnische nota geldend per de datum van de uitvoeringsovereenkomst.

De gedempte kostendeckende premie bestaat uit een actuariële benodigde premie vermeerderd met een opslag voor uitvoeringskosten en vermeerderd met de primo het verslagjaar vereiste solvabiliteitsopslag. De actuariële benodigde premie dient ter dekking van de kosten van de comingservice en van de backservice in het verslagjaar, inclusief de actuariële benodigde risicopremies en de aan de Technische voorzieningen toe te voegen opslag voor toekomstige uitbetalingskosten. De actuariële benodigde premie wordt berekend op basis van een vaste rekenrente van 4,3%.

Toevoeging Technische voorzieningen

De toevoeging aan de Technische voorzieningen wordt bepaald door het nominale verschil tussen de berekende actuariële voorziening aan het begin en aan het eind van het jaar.

Pensioenspaarreglement

Met ingang van 2001 biedt het fonds zijn deelnemers de mogelijkheid tot "individueel pensioensparen" via het Pensioenspaarreglement. Met het door de deelnemer opgebouwde kapitaal op de pensioendatum kan aanvullend pensioen bij het fonds worden ingekocht. De individuele pensioenspaarmodule van het pensioenfonds heeft, ondanks de vereiste solidariteitskenmerken, een ander karakter dan de collectieve pensioenregeling. Met name de financiële risico's, waaronder de beleggingsrisico's, komen tijdens de opbouwfase voor rekening van de individuele deelnemers.

Ultimo het boekjaar hebben de deelnemers een kapitaal opgebouwd ter grootte van € 911.120 (2011: € 781.370).

De inleg van de deelnemers over 2012 heeft zich als volgt ontwikkeld (bedragen in euro):

	2012
Stand per 1 januari	781.370
Bijdrage pensioenspaarreglement	49.159
Vermogensresultaat	100.336
Omzetting in pensioenrechten	-19.745
	<hr/>
Stand 31 december	911.120

Bovenstaande betreft de verplichtingen.

Kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld via de directe methode.

Toelichting op de balans per 31 december

(in duizenden euro)

Activa

[1] Beleggingen voor risico pensioenfonds

Categorie	Stand ultimo 2011	Aankopen/Verstrekkingen	Verkopen aflossingen	Gerealiseerde resultaten	On-gerealiseerde resultaten	Stand ultimo 2012
Onroerende zaken						
Aandelen vastgoedmaatschappijen	89.048	2.446	-9.580	1.092	8.648	91.654
Zakelijke waarden						
Aandelen	353.485	40.507	-189.904	23.487	29.684	257.259
Vastrentende waarden						
Obligaties	419.716	167.071	-8.882	698	49.824	628.427
Deposito's	73.154	5.930 ¹⁾	0 ¹⁾	507	-1.437	78.154
	492.870	173.001	-8.882	1.205	48.387	706.581
Derivaten						
Valutatermijntransacties	0	0	0	0	0	6.805
Opties	48.200	1.540	-19.935	1.333	-15.490	15.648
Swaps	28.114	0	2.726	-4.041	20.588	47.387 ²⁾
	76.314	1.540	-17.209	-2.708	5.098	69.840
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds activazijde	1.011.717	217.494	-225.575	23.076	91.817	1.125.334 ³⁾
Derivaten (passivazijde)						
Valutatermijntransacties	-8.339	12.262	0	-12.262	15.144	6.805
Reclassificatie valutatermijntransacties						-6.805
Totaal beleggingen voor risico pensioenfonds passivazijde	-8.339	12.262	0	-12.262	15.144	0
Totaal belegd vermogen ⁴⁾	1.003.378	229.756	-225.575	10.814	106.961	1.125.334

1) De aan- en verkopen van de deposito's zijn voor een bedrag van € 180 miljoen gesaldeerd weergegeven.

2) Het renterisico is ultimo 2012 gedeeltelijk afgedekt via renteswaps met een hoofdsom van € 180 miljoen.

3) Dit totaal sluit aan bij het balanstotaal van de Beleggingen voor risico pensioenfonds [1] aan de activazijde.

4) Het totaal belegd vermogen is exclusief banksaldi en vorderingen opgenomen.

Methodiek bepaling marktwaarde

Level 1: Directe marktwaardering: beursnotering in een actieve markt (waarop geen prijsaanpassingen worden uitgevoerd).

Level 2: Afgeleide marktwaardering: geen directe beursnotering maar andere uit de markt waarneembare data danwel een prijs gebaseerd op een transactie in een niet actieve markt met niet-significante prijsaanpassing (gebaseerd op aannames en schattingen).

Level 3: Modellen en technieken: marktwaardebepaling niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op aannames en schattingen die de prijs significant beïnvloeden.

	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2012
Onroerende zaken				
Aandelen vastgoedmaatschappijen	44.691	46.963	0	91.654
Zakelijke waarden				
Beleggingsfondsen in aandelen	257.259	0	0	257.259
Vastrentende waarden				
Obligaties en leningen op schuldbekentenis	706.581	0	0	706.581
Derivaten				
Valutatermijncontracten	0	6.805	0	6.805
Opties	0	0	15.648	15.648
Swaps	0	0	47.387	47.387
	0	6.805	63.035	69.840
Totaal belegd vermogen	1.008.531	53.768	63.035	1.125.334

	Level 1	Level 2	Level 3	Stand ultimo 2011
Onroerende zaken				
Aandelen vastgoedmaatschappijen	43.910	45.138	0	89.048
Zakelijke waarden				
Beleggingsfondsen in aandelen	353.485	0	0	353.485
Vastrentende waarden				
Obligaties en leningen op schuldbekentenis	492.870	0	0	492.870
Derivaten				
Valutatermijncontracten	0	-8.339	0	-8.339
Opties	0	0	48.200	48.200
Swaps	0	0	28.114	28.114
	0	-8.339	76.314	67.975
Totaal belegd vermogen	890.265	36.799	76.314	1.003.378

[2] Beleggingen voor risico deelnemers

Categorie	Stand ultimo 2011	Aankopen	Verkopen aflossingen	Vermogensresultaat	Stand ultimo 2012
Zakelijke waarden					
Aandelen	166	20	-10	21	197
Vastrentende waarden					
Obligaties	594	59	-26	70	697
Liquiditeiten					
	0	125	-118	10	17
Overige beleggingen					
	21	0	-21	0	0
Totaal belegd vermogen	781	204	-175	101	911

	2012		2011	
[3] Vorderingen en overlopende activa				
Lopende intrest				
Vastrentende waarden	12		66	
Derivaten	5.763		5.053	
Overige beleggingen	0		3	
	5.775		5.122	
Overige vorderingen				
Dividendbelasting	123		336	
Extra premie storting door ondernemingen	363 ¹⁾		6.185	
Overige	337		288	
	823		6.809	
Totaal vorderingen en overlopende activa	6.598		11.931	
[4] Liquide middelen				
Banksaldi voor beleggingen	773		442	
Overige banksaldi	1.781		3.527	
	2.554		3.969	
Passiva				
[5] Reserves				
Algemene reserve				
Stand per 1 januari	32.097		106.972	
Besteding van het saldo van baten en lasten	21.809		-74.875	
Stand per 31 december	53.906		32.097	
Technische voorzieningen (TV)	1.078.105		985.686	
Het minimaal vereist vermogen bedraagt ²⁾ :	TV+44.990	104,2%	TV+41.399	104,2%
Het vereist vermogen bedraagt:	TV+144.057	113,4%	TV+137.157	113,9%
De dekkingsgraad is:	TV+53.906	105,0%	TV+32.097	103,3%

1) Deze vordering ad €0,363 miljoen is samengesteld uit een verplichting van het fonds van €2,110 miljoen aan N.V. Nederlandse Gasunie en een vordering van het fonds op Gas Terra B.V. ter grootte van €2,473 miljoen.

2) Het wettelijk minimaal vereist vermogen is 104,2%, maar het fonds rekent met een waarde van 105% van het totale vermogen.

De dekkingsgraad is vastgesteld als het totaal vermogen (Reserves + Voorzieningen) gedeeld door de Technische voorzieningen voor risico pensioenfondsen.

De berekening is als volgt:

$$(53.906 + 1.078.105) / 1.078.105 \times 100\% = 105\%$$

[6] Voorziening pensioenverplichtingen

Stand voorziening per 1 januari

Ten laste van de staat baten en lasten

Stand voorziening per 31 december

Deze voorzieningen zijn als volgt opgebouwd:

Actieve deelnemers

Gewezen deelnemers

Arbeidsongeschikte deelnemers

Pensioengerechtigden

Toekomstige kosten

Stand voorziening per 31 december

Het verloop van de voorziening is als volgt:

Stand voorziening per 1 januari

Intrest

Financiering pensioenopbouw

Financiering toeslagverlening t.l.v. fonds

Sterfte

Overige verzekeringstechnische grondslagen

Invalidering/ revalidering

Saldo waardeoverdrachten

Uitkeringen inclusief afkoop

Vrijval voor kosten

Wijziging sterftegrondslagen

Wijziging rentetermijnstructuur

Stand voorziening per 31 december

Overige voorzieningen

[7] Voorziening voor zieken

Stand voorziening per 1 januari

Ten gunste van de staat baten en lasten

Stand voorziening per 31 december

	2012	2011
Stand voorziening per 1 januari	983.633	862.258
Ten laste van de staat baten en lasten	93.337	121.375
Stand voorziening per 31 december	1.076.970	983.633
Deze voorzieningen zijn als volgt opgebouwd:		
Actieve deelnemers	452.420	413.631
Gewezen deelnemers	43.488	43.865
Arbeidsongeschikte deelnemers	4.697	7.703
Pensioengerechtigden	555.248	499.147
Toekomstige kosten	21.117	19.287
Stand voorziening per 31 december	1.076.970	983.633
Het verloop van de voorziening is als volgt:		
Stand voorziening per 1 januari	983.633	862.258
Intrest	14.907	10.966
Financiering pensioenopbouw	25.966	25.528
Financiering toeslagverlening t.l.v. fonds	0	2.719
Sterfte	281	-1.078
Overige verzekeringstechnische grondslagen	2.043	21
Invalidering/ revalidering	326	120
Saldo waardeoverdrachten	-353	1.448
Uitkeringen inclusief afkoop	-38.632	-39.035
Vrijval voor kosten	-772	-781
Wijziging sterftegrondslagen	21.904	0
Wijziging rentetermijnstructuur	67.667	121.467
Stand voorziening per 31 december	1.076.970	983.633
Overige voorzieningen		
[7] Voorziening voor zieken		
Stand voorziening per 1 januari	2.053	331
Ten gunste van de staat baten en lasten	-918	1722
Stand voorziening per 31 december	1.135	2.053

	2012	2011
[8] Voorziening voor risico deelnemers		
Stand per 1 januari	781	784
Stortingen	204	891
Onttrekkingen t.b.v. inkoop rechten	-175	-893
Rendement	101	-1
Stand voorziening per 31 december	911	781
[9] Kortlopende schulden en overlopende passiva		
Overlopende aankopen beleggingen	1.276	0
Te betalen loonheffing	816	871
Sociale lasten	149	148
Ondernemingen	49	6
Nog te betalen kosten	185	470
Stand per 31 december	2.475	1.495

Toelichting op de staat van baten en lasten

(in duizenden euro)

Bezoldiging bestuursleden

De bestuursleden namens de pensioengerechtigden van Stichting Pensioenfonds Gasunie hebben in 2012 tezamen € 3.000 (bedrag in euro) aan vrijwilligersvergoeding ontvangen.

Personeel

Gedurende het boekjaar 2012 had Stichting Pensioenfonds Gasunie geen personeelsleden in dienst.

Baten en lasten	2012	2011
[10] Beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds		
Directe beleggingsopbrengsten		
Onroerende zaken	2.013	2.030
Zakelijke waarden	160	31
Vastrentende waarden	265	780
Derivaten	5.032	4.008
FVP-bijdrage	0	1
Intrest op waardeoverdrachten	2	31
Intrest banken	-15	35
Overige	88	-2
	7.545	6.914
Indirecte beleggingsopbrengsten		
<i>Gerealiseerde resultaten</i>		
Onroerende zaken	1.092	-15
Zakelijke waarden	23.487	-21.343
Vastrentende waarden	1.205	-2.404
Derivaten	-14.970	2.586
Valutaverschillen	-203	-1.338
<i>Ongerealiseerde resultaten</i>		
Onroerende zaken	8.648	-4.680
Zakelijke waarden	29.684	4.878
Vastrentende waarden	48.387	37.786
Derivaten	20.242	31.322
	117.572	46.792

	2012	2011
Kosten van vermogensbeheer		
Bewaarloon effecten	0	-37
Administratiekosten	-198	-217
Beheerloon	-455	-585
	-653	-839
Totaal beleggingsopbrengsten voor risico pensioenfonds	124.464	52.867
[11] Beleggingsopbrengsten voor risico deelnemers		
Vermogensresultaat	101	-1
[12] Premiebijdragen van werkgevers en werknemers		
Pensioenpremie werknemers		
Reglementaire bijdrage	461	453
Premie ANW	238	246
Inkoopsommen	20	80
Diversen	152	116
	871	895
Reguliere pensioenpremie werkgevers	21.702	25.090
Extra storting conform uitvoeringsovereenkomst	7.831	8.593
Totaal Premiebijdragen	30.404	34.578
De kostendekkende premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	27.988	26.958
– Opslag in stand houden vereist vermogen	3.783	3.661
	31.771	30.619
De gedempte premie is als volgt samengesteld:		
– Actuarieel benodigd	19.552	22.501
– Herstelpremie conform ABTN en/of herstelplan	7.831	8.593
– Opslag in stand houden vereist vermogen	2.611	3.042
	29.994	34.136
[13] Premiebijdragen voor risico deelnemers		
Premies pensioensparen	49	53

	2012	2011
[14] Onttrekking beleggingen voor risico deelnemers		
Omzetting in pensioenrechten	-20	-55
[15] Saldo van overdracht van rechten		
Overgenomen pensioenverplichtingen	186	1.383
Overgedragen pensioenverplichtingen	-536	-49
	-350	1.334
[16] Pensioenuitkeringen		
Ouderdomspensioen	-24.019	-21.845
Partnerpensioen	-5.420	-5.072
Wezenpensioen	-90	-75
Arbeidongeschiktheidspensioen	-261	-252
Vervroegde uitkering	-8.901	-11.833
Afkoopsommen	-9	-13
Overig	-49	-67
	-38.749	-39.157
[17] Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds		
Intrest	-14.907	-10.966
Financiering pensioenopbouw	-25.966	-25.528
Financiering toeslagverlening t.l.v. fonds	0	-2.719
Sterfte	-281	1.078
Overige verzekeringstechnische grondslagen	-2.043	-21
Invalidering/revalidering	-326	-120
Saldo waardeoverdrachten	353	-1.448
Uitkeringen inclusief afkoop	38.632	39.035
Vrijval voor kosten	772	781
Wijziging sterftegrondslagen	-11.482	0
Wijziging prognosetafels	-10.422	0
Wijziging rentetermijnstructuur	-67.667	-121.467
	-93.337	-121.375
[18] Mutatie voorziening voor zieken	918	-1.722

	2012	2011
[19] Mutatie voorziening voor risico deelnemers		
Pensioenspaarkapitalen		
Stortingen	-49	-53
Onttrekkingen i.v.m. pensionering	20	55
Rendement	-101	1
	-130	3
[20] Pensioenuitvoerings- en administratiekosten		
Administratie	-547	-458
Accountant controle	-30	-30
Actuaris certificerend	-25	-25
Actuaris uitvoerend en advies	-189	-160
De Nederlandsche Bank	-43	-39
Contributie OPF	-14	-12
Doorbelaste kosten onderneming	-567	-563
Vergoeding beleggingscommissie	-18	-30
Advieskosten (inclusief ALM studie)	-67	-29
Overige	-41	-54
	-1.541	-1.400
	2012	2011
Actuariële analyse van het resultaat (in duizenden euro)		
Rendement en inflatie	41.891	-79.564
Financiering	2.416	6.985
Sterfte	-94	1.450
Arbeidsongeschiktheid	740	953
Overige technische grondslagen	-2.044	-21
Waarde overdrachten	3	-114
Toeslagen	0	-2.719
Uitkeringen	-117	-123
Wijziging sterftegrondslagen	-11.482	0
Wijziging prognosetafels	-10.422	0
Voorziening zieken	918	-1.722
Resultaat	21.809	-74.875

Risicoparaagraaf

(bedragen in duizenden euro)

In de risicoparaagraaf als onderdeel van het bestuursverslag (pagina 39 en verder) wordt het beleid rond risicobeheersing uiteengezet. In deze risicoparaagraaf wordt een aantal specifieke risico's nader toegelicht en gekwantificeerd.

Solvabiliteitsrisico

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de nominale pensioenverplichtingen.

Een belangrijke maatstaf hiervoor is het aanwezig Eigen vermogen. Wettelijk is door DNB een gestandaardiseerde methode vastgelegd om te kunnen toetsen of het aanwezig Eigen vermogen voldoende is om een aantal specifieke risico's op te kunnen vangen (het standaardmodel).

Het vereist vermogen wordt berekend op basis van de strategische beleggingsmix. De verschillende risicofactoren hierin worden benoemd onder de noemer S1 tot en met S9. Tevens wordt rekening gehouden met onderling compenserende effecten (diversificatie effect). Er wordt immers een positieve correlatie verondersteld tussen vastrentende en zakelijke waarden waardoor een compenserend effect optreedt. Toetsing van het Eigen vermogen van het fonds vindt plaats aan de hand van een uitbreiding op het standaardmodel van DNB. De uitbreiding op het standaardmodel betreft de verwerking van opties, swaptions en inflation linked bonds binnen S1 en S2. Deze uitbreiding is afgestemd met DNB.

Hierna zijn de uitkomsten weergegeven voor de verschillende risicocategorieën:

	2012		2011	
	€	%	€	%
Renterisico (S1)	38.610	3,6	49.995	5,1
Zakelijke waarden risico (S2)	109.201	10,1	94.381	9,6
Valutarisico (S3)	36.631	3,4	33.685	3,4
Grondstoffenrisico (S4)	27.473	2,5	25.264	2,6
Kredietrisico (S5)	4.384	0,4	4.059	0,4
Verzekeringstechnisch risico (S6)	31.699	2,9	29.944	3,0
Diversificatie-effect	-103.941	-9,6	-100.171	-10,2
Vereist eigen vermogen	144.057	13,4	137.157	13,9
Aanwezige dekkingsgraad		105,0%		103,3%
Minimaal vereiste dekkingsgraad ¹⁾		104,2%		104,2%
Vereiste dekkingsgraad		113,4%		113,9%

De dekkingsgraad wordt berekend door het totaal van de activa voor risico van het fonds (minus de passiefposten kortlopende schulden en overlopende passiva en voorziening voor risico deelnemers) te delen door Technische voorzieningen.

1) Het wettelijk minimaal vereist vermogen is 104,2%, maar het fonds rekent met een waarde van 105% van het totale vermogen.

Het betreft hier de Technische voorzieningen plus overige technische voorzieningen. Het afgelopen jaar is deze dekkingsgraad, op grondslagen van het fonds, toegenomen van 103,3% tot 105,0%.

Het eigen vermogen van het fonds per 31 december 2012 was groter dan het minimaal vereist eigen vermogen maar kleiner dan het vereist eigen vermogen. Het fonds verkeert daarom per 31 december 2012 wel in een situatie van reservetekort, maar niet in een situatie van dekkingstekort.

Detaillering van deze risico categorieën

Onderstaand zullen de financiële risico's S1 tot en met S9 nader worden verbijzonderd en gekwantificeerd. Voorts zal ook worden ingegaan op het concentratierisico.

Renterisico (S1)

Het fonds kent een renterisico. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de rentegevoeligheid van de beleggingen afwijkt van de rentegevoeligheid van de verplichtingen. Indien deze twee gevoeligheden niet volledig op elkaar zijn afgestemd, is de financiële positie, gemeten door de dekkingsgraad, gevoelig voor de renteontwikkeling. Hier spelen drie aspecten een belangrijke rol. Ten eerste is er een looptijd (duratie) verschil tussen de beleggingen en de verplichtingen. Ten tweede is er een verschil in omvang tussen dat gedeelte van de beleggingen dat afhangt van de rente enerzijds en de verplichtingen anderzijds. Ten derde is de waardeontwikkeling afhankelijk van de gehanteerde methodiek door DNB. DNB heeft besloten om de verplichtingen per 31 december 2012 te waarderen op basis van een driemaands gemiddelde rentecurve die voor langere looptijden gaat convergeren naar een vastgelegde forward rente. Deze curve wijkt af van de rentecurve die per jaarultimo in de markt geldend was.

Onderstaand wordt de bepaling van de rentegevoeligheid (de modified duration) van de algehele financiële positie van het fonds toegelicht.

Bij vaststelling van de asset allocatie wordt er ook expliciet rekening gehouden met de modified duration van de beleggingsportefeuille. De huidige modified duration van het vastrentende gedeelte van de beleggingsportefeuille bedraagt 13,7 jaar voor staatsobligaties en 4,4 jaar voor kredietobligaties.

Door middel van de onderstaande derivaten wordt de duration van de vastrentende waarden verhoogd.

Aanwezige onvoorwaardelijke rentederivaten ultimo 2012:

Intrest swaps	Hoofdsom	Start-datum	Eind datum	Fonds ontvangt rente	Fonds betaalt rente
Swap 1	€ 100.000	jan-09	jan-24	jaarlijks vast	halfjaarlijks variabel
Swap 2	€ 80.000	apr-11	apr-31	jaarlijks vast	halfjaarlijks variabel

Aanwezige voorwaardelijk rentederivaten ultimo 2012:

In alle gevallen is een optie afgesloten waarbij het fonds het recht heeft een swap aan te gaan waarbij jaarlijks een vaste rente wordt ontvangen en een halfjaarlijkse variabele rente wordt betaald.

Swaption	Hoofdsom	Rente- percentage	Start datum swap	Eind datum swap
1	€ 25.000	1,85%	dec-13	dec-43
2	€ 30.000	2,05%	jul-15	jul-35
3	€ 50.000	2,10%	okt-15	okt-45
4	€ 40.000	2,15%	dec-15	dec-35

De rentegevoeligheid van de beleggingen wordt door het gebruik van derivaten meer in lijn gebracht met die van pensioenverplichtingen. Deze laatste kennen een duration van 15,9 jaar. De waarde van de verplichtingen is substantieel groter dan de waarde van het vastrentende gedeelte van de beleggingen waardoor het renterisico feitelijk voor ruim 60% is afgedekt. Nominale obligaties en swaps zorgen gezamenlijk voor een rente afdekking van 47%. De swaptions zorgen ervoor dat het pensioenfonds bij een extreme rentedaling voor 14% is afgedekt.

Swaptions zijn afgesloten op de 20 en 30 jaars forward rentes. Op jaarultimo lagen deze forward rentes rond de 2,5%. Indien de rentestand ten opzichte van dit peil met ruim 1% zakt, is te zien dat de bovengenoemde swaptions kunnen worden uitgeoefend, waardoor renteswaps ontstaan die zorgen voor afdekking.

Marktrisico op zakelijke waarden (S2)

Mogelijke waardedalingen van beleggingen voor het vastgoed en de aandelen zijn in het hiervoor genoemde uitgebreid standaardmodel begrepen. Hiervoor wordt een gedifferentieerde berekening naar verschillende markten uitgevoerd. Bij het zakelijke waarden risico worden risico-inschattingen aan de hand van de in de markt gebruikelijke risicoparameters gemaakt. In het beleggingsbeleid wordt met dergelijke risico's rekening gehouden door onder meer een toepassing van voldoende spreiding in de beleggingsportefeuille naar categorieën, markten en dergelijke.

	2012		2011	
	€	%	€	%
<i>Verdeling zakelijke waarden per categorie:</i>				
Ontwikkelde markten	307.144	88,0	408.959	91,9
Opkomende markten	41.768	12,0	36.018	8,1
	348.912	100,0	444.977	100,0

Aandelenderivaten zijn gebruikt om het extreme neerwaartse aandelenrisico af te dekken en worden daarom ook meegenomen in het uitgebreide standaardmodel. Onderstaand volgt een overzicht:

Opties (met afsluitdatum)	Hoofdsom	Waarde	Afloop- datum	Strike Level
Put 1 (dec-09)	€ 150.000	€ 5.235	dec-14	76%
Put 2 (dec-10)	€ 50.000	€ 765	dec-13	77%
Put 3 (dec-10)	€ 50.000	€ 2.935	dec-15	77%
Totaal	€ 250.000	€ 8.935		

De afdekking per eind 2012 betreft een hoofdsom van € 250 miljoen met een gemiddelde looptijd van ongeveer 2 jaar. Initieel is de aandelenportefeuille van het pensioenfonds op een strike level van 80% afgedekt, dit gerekend naar het koerspeil op het moment van afsluiten. Ongeveer € 200 miljoen is hierdoor zeker gesteld. Vanwege de stijging van de aandelenkoersen is het strike level gedaald naar gemiddeld 77%.

Valutarisico (S3)

De pensioenverplichtingen luiden in euro's, de mogelijke risico's als gevolg van valutakoersontwikkelingen kunnen bij de beleggingen tot uitdrukking komen. Zonder afdekking van valutarisico loopt het fonds risico bij een daling van vreemde valuta ten opzichte van de euro. De posities in vreemde valuta waren ultimo 2012 grotendeels afgedekt door middel van valutatermijntransacties, waardoor het resterende valutarisico beperkt is. Het totale valutarisico in relatie tot het belegd vermogen bedraagt 10,7%. Het valutarisico van de grondstoffenportefeuille is met ingang van 2012 niet langer afgedekt.

Ter afdekking van de valutarisico's op de effectenportefeuille zijn er door het fonds valutatermijntransacties afgesloten. De tabel op de volgende pagina toont hoe het valuta risico per 31 december 2012 hierdoor is gemitigeerd:

Een afdekratio van 100% geeft aan dat het valutarisico exact is afgedekt.

Valutarisico	Valutarisico voor afdekking		Valutarisico na afdekking
		Afdekratio	
	€	%	€
Japan	32.188	86,6	4.307
Canada	9.544	100,7	70
Verenigde Staten	58.638	101,0	570
Australie	15.415	97,0	456
Hong Kong	5.433	90,4	523
Zwitserland	19.477	101,8	354
Zweden	9.300	118,7	1.743
Groot-Brittannie	34.264	101,4	466
Totaal beheerd exposure	184.259	95,4	8.489
Overige niet Europese landen	45.207	0,0	45.207
Overige Europese landen	3.155	0,0	3.155
Grondstoffen	67.864	0,0	67.864
Eurozone	830.253	100,0	-
Totaal	1.130.738	89,0	124.715

Grondstoffenrisico (S4)

Het fonds belegt in grondstoffen en loopt dus het risico dat de waarde van deze belegging daalt. Ultimo 2012 is voor € 67,9 miljoen belegd in grondstoffen.

Kredietrisico (S5)

Bij het kredietrisico komt het effect van de kredietwaardigheid van de partijen, waarin belegd wordt, tot uitdrukking. Allereerst is er het kredietrisico verbonden aan derivatentransacties. Dit risico wordt beheerst door het afsluiten van standaardovereenkomsten met tegenpartijen, het beoordelen van de kredietwaardigheid van tegenpartijen, het spreiden van het transactievolume over verschillende tegenpartijen, het eisen van voldoende onderpand en een adequate monitoring met betrekking tot de gestelde eisen inzake het onderpand.

Daarnaast is er het kredietrisico verbonden aan de portefeuille vastrentende waarden. De fondsen waar het pensioenfonds in belegd bevatten namelijk beleggingen in ondernemingen waardoor kredietrisico wordt gelopen. Het kredietrisico kan worden gemeten door het monitoren van ratings uitgegeven door rating agencies (zoals Standard & Poor's/Moody's/Fitch). Onderstaand is een nadere toelichting opgenomen waaruit de verdeling van de portefeuille blijkt voor de belegging in vastrentende waarden. De waarden zijn inclusief opgelopen rentes.

Vastrentende waarden naar rating

Rating vastrentende waarden:

	2012		2011	
	€	%	€	%
AAA	371.516	52,6	436.070	88,9
AA	264.716	37,4	13.069	2,7
A	25.165	3,6	18.635	3,8
BBB	32.358	4,6	18.232	3,7
Lager dan BBB	1.574	0,2	807	0,2
Cash	11.263	1,6	3.678	0,7
	706.592	100,0	490.491	100,0

Verzekeringstechnisch risico (S6)

Betreffende S6, het verzekeringstechnische risico kan worden opgemerkt dat het hier alleen het risico omvat dat ontstaat door afwijkingen van de verwachte sterfte en afwijkingen van de verwachte sterfte trend (lang leven risico). Deze sterfte trend dient te worden meegenomen bij de bepaling van de Technische voorzieningen. De te verwachten sterfte trend wordt door het bestuur vastgesteld in overleg met de actuaris, waarbij acht wordt geslagen op de ontwikkelingen in de pensioensector. De voorziening ultimo 2012 is in overleg met de actuaris vastgesteld op basis van de Prognosetabel 2012-2062 van het Actuarieel Genootschap. Deze prognosetabel geeft de gemiddelde sterftekansen weer van de gehele bevolking. Omdat de sterftekansen van het werkende deel van de bevolking afwijken van de gehele bevolking, wordt de prognosetabel gecorrigeerd met de fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van het Towers Watson Ervaringssterftemodel 2012.

Liquiditeitsrisico (S7)

Liquiditeitsrisico treedt op als het pensioenfonds op korte termijn niet kan voldoen aan betalingsverlichtingen (uitkeringen en beleggingsbetalingen). Dit risico is zeer beperkt omdat het pensioenfonds op korte termijn ook inkomende kasstromen heeft uit directe beleggingsinkomsten en premies. Ook bestaat een deel van de beleggingen structureel uit liquide middelen. Daarnaast worden voor collateral calls waar mogelijk stukken aangehouden in plaats van cash.

Concentratierisico (S8)

Concentratierisico's kunnen optreden bij een concentratie van de portefeuille in regio's, economische sectoren of tegenpartijen. Bij aandelen beleggingen belegt het fonds middels indexfondsen die samengesteld zijn uit ondernemingen verspreid over meerdere regio's en economische sectoren. Het aandelen concentratie risico is daardoor zeer beperkt.

Uit de onderstaande tabel blijkt dat de zakelijke waarden zijn gespreid over meerdere regio's wereldwijd.

	2012		2011	
	€	%	€	%
Zakelijke waarden				
<i>Verdeling zakelijke waarden per regio:</i>				
Europa	182.487	52,3	204.907	46,0
Noord-Amerika	68.182	19,5	154.052	34,7
Azië/Oceanie (incl. Japan)	56.475	16,2	50.000	11,2
Opkomende markten	41.768	12,0	36.018	8,1
	348.912	100,0	444.977	100,0

Uit onderstaande tabel blijkt dat beleggingen in vastrentende waarden grotendeels in Europa plaatsvinden.

	2012		2011	
	€	%	€	%
Vastrentende waarden (exclusief standen bankrekeningen)				
<i>Verdeling vastrentende waarden per regio:</i>				
Europa	637.439	90,2	418.836	85,4
Noord-Amerika	69.153	9,8	71.655	14,6
	706.592	100,0	490.491	100,0

In deze tabel worden ook vastrentende waarden met korte looptijd zoals US Treasury Bills meegenomen.

Bij beleggingen in vastrentende waarden belegt het fonds middels obligatie-fondsen die samengesteld zijn uit obligaties uitgegeven door (lagere) overheden en ondernemingen. Dit beperkt het concentratie risico. De voornaamste concentraties vallen binnen de categorie staatsobligaties (Frankrijk, Duitsland), aangezien er slechts een beperkt aanbod van landen binnen de eurozone met een AA- of een AAA-rating van S&P dan wel een AA- of AAA-rating van Moody's beschikbaar is.

De beleggingen binnen de portefeuille onroerende zaken zijn gespreid over meerdere sectoren. Zie hiervoor de onderstaande tabel.

	2012		2011	
	€	%	€	%
Onroerende zaken				
<i>Verdeling onroerende zaken per sector:</i>				
Kantoren	5.795	6,3	6.923	7,6
Winkels	8.681	9,5	8.941	9,8
Woningen	29.482	32,2	28.366	31,0
Overige	2.830	3,1	3.156	3,4
Participaties in vastgoed beleggingsfondsen	44.866	49,0	44.106	48,2
	91.654	100,0	91.492	100,0

De participaties in vastgoed beleggingsfondsen bestaan uit meerdere sectoren o.a. kantoren, winkels en woningen.

Bij derivaten wordt gebruikt gemaakt van meerdere kredietwaardige tegenpartijen en Credit Support Annexen (CSA) om het tegenpartijrisico te mitigeren.

De grondstoffenportefeuille bestaat uit meerdere soorten grondstoffen, waaronder energie, edelmetalen en agrarische producten.

Operationeel risico (S9)

Operationeel risico betreft het risico dat ontstaat door het falen of tekortschieten van interne processen, menselijk en technische tekortkomingen, en onverwachte externe gebeurtenissen. Het pensioenfonds beheerst dit risico door limitering van de complexiteit van beleggingen, door vastlegging van beleid en procedures in fondsdocumenten. Risico-analyses en audits door onafhankelijke partijen vinden regelmatig plaats. Bovendien kent het pensioenfonds een gedragscode en een compliance officer die naleving van deze code stimuleert en controleert.

Overige gegevens

Gebeurtenissen na balansdatum

In de eerste helft van 2013 is bekend geworden dat Gasunie en de vakbonden principe-afspraken hebben gemaakt over een nieuwe pensioenovereenkomst per 1 juli 2013. Deze pensioenovereenkomst zal van toepassing zijn voor de medewerkers die vallen onder het Pensioenreglement 2006 en voor medewerkers die na 30 juni 2013 bij Gasunie in dienst treden. In de nieuwe overeenkomst vindt pensioenopbouw plaats op basis van middelloon met een opbouw van 2% per jaar en voorwaardelijke indexatie. De financiering van de nieuwe regeling is gebaseerd op het principe van CDC (collectief defined contribution), waarbij de werkgever een vaste premie betaalt gedurende een vooraf bepaald aantal jaren.

Gasunie heeft het pensioenfonds gevraagd om deze pensioenovereenkomst uit te voeren. In juni 2013 heeft het Bestuur, na onder andere het uitvoeren van een ALM-studie, deze vraag positief beantwoord. De belangrijkste aandachtspunten waren de evenwichtige belangenbehartiging en de uitvoerbaarheid.

Het Bestuur heeft geconstateerd dat de diverse wijzigingen op het gebied van pensioen (het vervallen van de bijstortingsverplichting van de werkgevers per 1 januari 2013 en de nieuwe pensioenovereenkomst per 1 juli 2013) hebben geleid tot ongerustheid onder met name pensioengerechtigden. Het Bestuur heeft hierop gereageerd door onder andere informatiebijeenkomsten te organiseren.

Uiteraard zal het Bestuur in de loop van 2013 extra aandacht besteden aan de communicatie over de wijzigingen.

Resultaatbestemming

Resultaatverdeling

Het bestuur heeft besloten het resultaat over het boekjaar 2012 als volgt te verdelen:

	2012
Algemene reserve	21.809

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het verslagjaar 2012.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds.

Voor de toetsing van de fondsmiddelen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

In overeenstemming met de richtlijn 'Samenwerking tussen accountant en actuaris ter zake van de controle van verantwoordingen van verzekeringsinstellingen' heeft de accountant van het pensioenfonds mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid en de volledigheid van de administratieve basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeelsvorming van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet.

De door het pensioenfonds verstrekte administratieve basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht:

- heb ik ondermeer onderzocht of de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld; en
- heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten. Ik heb mij een oordeel gevormd over de waarschijnlijkheid waarmee het pensioenfonds de tot balansdatum aangegane verplichtingen kan nakomen, mede in aanmerking nemend het financieel beleid van het pensioenfonds.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk vereist eigen vermogen, maar niet lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Gemeten naar de wettelijke maatstaf is ten aanzien van de verplichtingen, aangegaan tot balansdatum, sprake van een reservetekort.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet met uitzondering van artikel 132 (vereist eigen vermogen).

De vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds Gasunie is naar mijn mening niet voldoende, vanwege een reservetekort.

Apeldoorn, 14 juni 2013

R. Kruijff AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Aan: Het Bestuur van Stichting Pensioenfonds Gasunie

Controleverklaring van de onafhankelijke accountant

Verklaring betreffende de jaarrekening

Wij hebben de in dit rapport opgenomen jaarrekening 2012 van Stichting Pensioenfonds Gasunie te Groningen gecontroleerd. Deze jaarrekening bestaat uit de balans per 31 december 2012 en de winst-en-verliesrekening over 2012 met de toelichting, waarin zijn opgenomen een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

Verantwoordelijkheid van het bestuur

Het bestuur van het pensioenfonds is verantwoordelijk voor het opmaken van de jaarrekening die het vermogen en het resultaat getrouw dient weer te geven, alsmede voor het opstellen van het bestuursverslag, beide in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). Het bestuur is tevens verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing als het noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Verantwoordelijkheid van de accountant

Onze verantwoordelijkheid is het geven van een oordeel over de jaarrekening op basis van onze controle. Wij hebben onze controle verricht in overeenstemming met Nederlands recht, waaronder de Nederlandse controlestandaarden. Dit vereist dat wij voldoen aan de voor ons geldende ethische voorschriften en dat wij onze controle zodanig plannen en uitvoeren dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de jaarrekening geen afwijkingen van materieel belang bevat.

Een controle omvat het uitvoeren van werkzaamheden ter verkrijging van controle-informatie over de bedragen en de toelichtingen in de jaarrekening. De geselecteerde werkzaamheden zijn afhankelijk van de door de accountant toegepaste oordeelsvorming, met inbegrip van het inschatten van de risico's dat de jaarrekening een afwijking van materieel belang bevat als gevolg van fraude of fouten.

Bij het maken van deze risico-inschattingen neemt de accountant de interne beheersing in aanmerking die relevant is voor het opmaken van de jaarrekening en voor het getrouwe beeld daarvan, gericht op het opzetten van controlewerkzaamheden die passend zijn in de omstandigheden. Deze risico-inschattingen hebben echter niet tot doel een oordeel tot uitdrukking te brengen over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds. Een controle omvat tevens het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en van de redelijkheid van de door het bestuur van het pensioenfonds gemaakte schattingen, alsmede een evaluatie van het algehele beeld van de jaarrekening.

Wij zijn van mening dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is om een onderbouwing voor ons oordeel te bieden.

Oordeel betreffende de jaarrekening

Naar ons oordeel geeft de jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds Gasunie per 31 december 2012 en van het resultaat over 2012 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige bij of krachtens de wet gestelde eisen

Ingevolge artikel 2:393 lid 5 onder e en f BW vermelden wij dat ons geen tekortkomingen zijn gebleken naar aanleiding van het onderzoek of het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, overeenkomstig Titel 9 Boek 2 BW is opgesteld, en of de in artikel 2:392 lid 1 onder b tot en met h BW vereiste gegevens zijn toegevoegd. Tevens vermelden wij dat het bestuursverslag, voor zover wij dat kunnen beoordelen, verenigbaar is met de jaarrekening zoals vereist in artikel 2:391 lid 4 BW.

Zwolle, 14 juni 2013

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. J. Niewold RA

Bijlage

Begrippenlijst

Aandelenhedge

Het fonds dekt met behulp van voorwaardelijke derivaten gedeeltelijk de gevolgen voor de financiële positie van het fonds van een extreme daling van de aandelenmarkten af.

Aangesloten onderneming

Een rechtspersoon die krachtens de statuten tot het fonds is toegelaten.

Aanspraken (opgebouwde)

Recht op toekomstige uitkering van pensioen.

Abtn

Afkorting voor actuariële en bedrijfstechnische nota. In de abtn zet het Bestuur van het fonds uiteen welke actuariële en bedrijfstechnische opzet ten grondslag ligt aan het fonds. De abtn (ook wel bedrijfsplan) gaat nader in op de organisatie van het fonds, de inhoud van de pensioenregeling, de financiële opzet (waaronder grondslagen), het beleidskader (toeslag- en beleggingsbeleid), de sturingsmiddelen, de hoofdlijnen van het interne risicobeheersingsstelsel alsmede de hoofdlijnen van de uitvoeringsovereenkomst.

Actuariële risico's

Risico's in verband met sterfte en arbeidsongeschiktheid waardoor het pensioenfonds meer of minder moet uitbetalen dan hetgeen de actuaaris heeft berekend bij de bepaling van de Technische voorzieningen.

Adviserend actuaaris

Een actuaaris combineert economische en wiskundige technieken ten behoeve van de vaststelling van de benodigde koopsommen of premies en de verplichtingen van het fonds (vaststelling Technische voorzieningen). Tevens verricht de adviserend actuaaris risicoanalyses en studies met betrekking tot het afstemmen van verplichtingen en beleggingen.

AG Prognosetafel

Statistisch overzicht met betrekking de overlevings- en sterftetekansen per leeftijd van een groep personen (bijvoorbeeld alle mannen van de bevolking van Nederland). De prognosetafels geven inzicht in de mogelijke toekomstige sterfteontwikkeling van de huidige generatie tot en met 2062. Deze worden vastgesteld door het Actuariel Genootschap (AG).

AssetLiability Managementstudie (ALM-studie)

Studie die inzicht geeft in de toekomstige ontwikkelingen van een pensioenfonds en die het pensioenfondsbestuur de mogelijkheid biedt om de diverse beleidsvariabelen (zoals beleggingsbeleid, premiebeleid en toeslagbeleid) in hun onderlinge samenhang te evalueren.

Autoriteit Financiële markten (AFM)

Een bij wet ingesteld toezichhoudend orgaan dat toezicht houdt op het gedrag van de gehele financiële marktsector. De AFM is toezichthouder op de pensioenfondsen voor zover het gaat om het effectentypisch gedragtoezicht.

Beleggingscommissie (BelCom)

De Beleggingscommissie wordt gevormd door drie leden uit het Bestuur van het fonds en minimaal twee externe adviseurs. Zij adviseert het Bestuur over het strategische beleggingsbeleid en bepaalt het korte termijn beleggingsbeleid.

Benchmark

Een maatstaf voor de beoordeling en vergelijking van de performance van beleggers onderling.

Certificerend actuaris

De waarmerkend actuaris die belast is met de beoordeling van de financiële positie van het fonds. Hij geeft jaarlijks een actuariële verklaring af, waarmerkt de actuariële verslagstaten en stelt een rapport op ter onderbouwing van zijn oordeel.

Collateral

Een zekerheid (onderpand) in de vorm van geld, goederen of rechten, waarop iemand zich kan verhalen als de tegenpartij niet aan zijn verplichtingen voldoet.

Commodities

Een belegging in grondstoffen of bulkgoederen die op termijn via standaardcontracten worden verhandeld.

Compliance officer

De interne toezichthouder van het fonds. Verantwoordelijk voor de integriteitshandhaving en ziet erop toe dat het fonds, de bestuurders en de andere betrokken personen de wet- en regelgeving handhaven.

Contante waarde (van de pensioenverplichtingen)

De waarde die op dit moment aanwezig moet zijn om, rekening houdend met renteaangroei (rekenrente) en eventuele andere actuariële grondslagen, toekomstige pensioenbetalingen te kunnen verrichten.

Continuïteitsanalyse

Met een continuïteitsanalyse wordt beoordeeld of de financiële risico's voor een pensioenfonds zich, met inachtneming van een realistische schatting van de toekomstige ontwikkeling van de economie, op lange termijn binnen aanvaardbare grenzen bevinden. Daarbij wordt de kracht van de verschillende beleidsinstrumenten en de ontwikkeling daarvan in kaart gebracht en wordt de consistentie in de toezegging, financiering en communicatie ten aanzien van toekomstige toeslagverleningen getoetst. De continuïteitsanalyse bestrijkt een toetsingshorizon van 15 jaar.

Countervailing power

De onderhandelingskracht van het fonds ten opzichte van tegenpartijen of dienstverleners.

Crisisplan

Dit financiële plan beschrijft de maatregelen die het Bestuur kan inzetten als de doelstelling van het fonds in gevaar komt. Dat is het geval als de dekkingsgraad van het fonds zich bevindt op of beweegt richting kritische waarden.

Deelnemer

De werknemer met een arbeidsovereenkomst bij Gasunie of GasTerra die deelneemt aan het pensioenreglement en pensioenaanspraken verwerft jegens het fonds overeenkomstig de bepalingen van dit pensioenreglement.

Dekkingsgraad

De waarde van het totaal aanwezige vermogen van het fonds uitgedrukt in een percentage van de Technische voorzieningen.

Dekkingstekort

Er is sprake van een dekkingstekort (ook wel onderdekking) wanneer een pensioenfonds minder eigen vermogen heeft dan het minimaal vereist eigen vermogen. Het pensioenfonds dient dan een kortetermijnherstelplan op te stellen.

De Nederlandsche Bank (DNB)

Bij wet ingesteld toezichthoudend orgaan, dat onder andere de navolging van de Pensioenwet bewaakt.

Deposito

Uitgeleend geld voor een vaste periode tegen een vooraf overeengekomen vaste rentevergoeding.

Derivaten

Afgeleide financiële instrumenten, dat wil zeggen financiële contracten, waarvan de waarde wordt afgeleid van een onderliggende waarde (bijv. een aandeel), een referentieprijs of een index (bijv. de AEX-index). De hoofdvormen zijn opties, futures contracten en forward contracten. Ook valutatermijncontracten worden als derivaten aangemerkt.

Duration

De gemiddelde (met de contante waarde gewogen) looptijd van de cashflows van een obligatielening, een obligatieportefeuille of verplichtingen. Een maatstaf voor de rentegevoeligheid van die lening, portefeuille of verplichtingen. Hierbij geldt: hoe hoger de duration, hoe rentegevoeliger de lening, portefeuille of verplichtingen.

Ervaringssterfte

De fondsspecifieke ervaringssterfte op basis van het Towers Watson Ervaringssterftemodel 2012.

Financieel Toetsingskader (FTK)

Benaming van het toezichtregime ten behoeve van de financiële positie en het financiële beleid van pensioenfondsen. Het FTK is opgenomen in de Pensioenwet.

Financiering Voortzetting Pensioenverzekering (FVP)

Bij werkloosheid zal de opbouw van de pensioenverzekering in beginsel stoppen. Er bestaat echter een wettelijke regeling die een tijdelijke voortzetting van de opbouw mogelijk maakt: de FVP-regeling.

Gedragscode

In de gedragscode staan voorschriften voor bestuurders en andere betrokken personen bij het fonds, ter voorkoming van belangenconflicten en van misbruik en oneigenlijk gebruik van de bij het fonds aanwezige, vertrouwelijke informatie.

Gerealiseerd resultaat

Resultaat na verkoop van de beleggingen.

Gewezen deelnemers

Personen (nog niet pensioengerechtigd) die bij het fonds opgebouwde aanspraken hebben uit het verleden maar die geen extra aanspraken meer opbouwen zoals deelnemers dat nog wel doen. Voorbeeld zijn ex-werknemers van Gasunie die hun opgebouwde rechten niet hebben overgedragen aan het fonds van de nieuwe werkgever.

Herstelplan

Plan van aanpak gericht op het herstel van het dekkingstekort of het reservetekort bij een pensioenfonds.

Kortetermijnherstelplan

In een situatie van onderdekking (ook wel dekkingstekort) dienen pensioenfondsen binnen drie maanden na het ontstaan hiervan een kortetermijnherstelplan op te stellen en in te dienen bij De Nederlandsche Bank. Het kortetermijnherstelplan bevat de concrete maatregelen waardoor het fonds binnen een termijn van maximaal drie jaar weer zal beschikken over het minimaal vereist eigen vermogen. De maatregelen in het kortetermijnherstelplan worden gebaseerd op een recente continuïteitsanalyse die het fonds heeft uitgevoerd.

Langetermijnherstelplan

Indien er sprake is van een reservetekort dienen pensioenfondsen binnen drie maanden na het ontstaan hiervan een langetermijnherstelplan op te stellen en in te dienen bij De Nederlandsche Bank. Het langetermijnherstelplan bevat de concrete maatregelen waardoor het fonds binnen een termijn van maximaal vijftien jaar weer voldoet aan het vereist eigen vermogen. De maatregelen in het langetermijnherstelplan worden gebaseerd op een recente continuïteitsanalyse die het fonds heeft uitgevoerd.

Leeftijdsterugstelling

Het bewust kijken in de sterftetafel bij een jongere leeftijd dan de daadwerkelijke leeftijd, om zo te anticiperen op een toekomstige stijging van de gemiddelde levensduur van de gehele bevolking of van een bevolkingsgroep (bijvoorbeeld alleen mannen).

LifeCycle Mix

De gespreide portefeuille met beleggingsfondsen waarin het spaarkapitaal wordt belegd binnen de pensioenspaarregeling. In overeenstemming met het persoonlijke risicoprofiel, leeftijd en pensioendatum van de deelnemer wordt een passende LifeCycle Mix gekozen.

Liquide middelen

Vermogensbestanddelen die onmiddellijk en met beperkte kosten ten gelde kunnen worden gemaakt (bijvoorbeeld bankrekeningen).

Marktwaarde

De waarde van een belegging op basis van de actuele marktnotering.

Matchingportefeuille

De matchingportefeuille heeft als doel op de korte termijn te zorgen voor een stabiele ontwikkeling van de financiële positie van het pensioenfonds door het nominale renterisico van het pensioenfonds te beperken.

Minimaal vereist eigen vermogen

Het minimaal vereist eigen vermogen bedraagt 105% van de Technische voorzieningen voor eigen rekening.

Obligatie

Schuld papier van een onderneming/staat met een vaste of variabele rente en een vaste looptijd waarna de schuld zal worden afgelost.

Onderdekking

Er is sprake van onderdekking (ook wel dekkingstekort) wanneer een pensioenfonds minder eigen vermogen heeft dan het minimaal vereist eigen vermogen. Het pensioenfonds dient dan een kortetermijnherstelplan op te stellen.

Ongerealiseerd resultaat

Herwaardering van de beleggingen ultimo jaar. Deze opbrengst wordt gerealiseerd na verkoop van de beleggingen.

Onvoorwaardelijke derivaten

Een onvoorwaardelijk derivaat is een type derivaat waarbij alle betrokken partijen verplicht zijn op een bepaald tijdstip een afgeleid financieel instrument toe te passen, ongeacht de prijsontwikkeling van de onderliggende waarde. Dit zijn gewone termijncontracten, futures, valutaswaps, renteswaps, total return swaps op aandelen of commodities, etc.

Overrente

Het positieve verschil tussen het beleggingsrendement van het fonds en de rekenrente.

Pensioencommissie

De Pensioencommissie adviseert het Bestuur over het pensioenbeleid, de communicatie en het beheer en de uitvoering van de pensioenregelingen. De Pensioencommissie wordt gevormd door vijf leden uit het Bestuur van het fonds.

Pensioenspaarkapitaal

Het kapitaal dat wordt opgebouwd bij deelname aan de pensioenspaarregeling. Het kapitaal bestaat uit de stortingen door de deelnemer en de beleggingsopbrengsten op het kapitaal. Met het pensioenspaarkapitaal kan pensioen worden ingekocht bij het fonds.

Performance

Het totale rendement over het jaar verkregen uit de beleggingen.

Premievrije aanspraken

Indien het deelnemerschap aan een pensioenregeling eindigt, anders dan door overlijden of het bereiken van de pensioenleeftijd, verkrijgt de gewezen deelnemer een premievrije aanspraak op ouderdomspensioen, partner- en wezenpensioen.

Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur (Pension Fund Governance)

De manier waarop het pensioenfonds is georganiseerd en de verantwoordelijkheden worden uitgevoerd. De Principes voor Goed Pensioenfondsbestuur zijn verankerd in de Pensioenwet en hebben betrekking op zorgvuldig bestuur, transparantie, openheid en communicatie, deskundigheid en functioneren van het Bestuur, verantwoording alsmede intern toezicht.

Prudentieel toezicht

Prudentieel toezicht richt zich op de soliditeit van financiële ondernemingen, waaronder pensioenfondsen, en draagt bij aan de stabiliteit van de financiële sector. Dit toezicht berust bij De Nederlandsche Bank.

Rekenrente

De rekenrente is het fictieve percentage dat het belegde vermogen wordt geacht op te brengen in de toekomst. Deze wordt gebruikt bij de berekening van de contante waarde van de Technische voorzieningen en wordt doorgaans afgeleid van de rentetermijnstructuur.

Rentehedge

Het fonds dekt met behulp van obligaties, voorwaardelijke en onvoorwaardelijke derivaten gedeeltelijk de gevolgen voor de financiële positie van het fonds van een extreme daling van de rente af.

Rentetermijnstructuur

De rentetermijnstructuur (of yield curve) is een grafiek die het verband weergeeft tussen de looptijd van een vastrentende belegging enerzijds en de daarop te ontvangen marktrente anderzijds. Een normale rentetermijnstructuur heeft een stijgend verloop: als iemand zijn geld voor een langere periode uitleent, eist hij normaliter een hogere vergoeding dan bij een lening over een korte termijn.

Reservetekort

Er is sprake van een reservetekort bij pensioenfondsen als het aanwezige eigen vermogen kleiner is dan het vereist eigen vermogen, maar groter is dan het minimaal vereist eigen vermogen. Bij een dergelijk tekort dient de financiële positie binnen maximaal vijftien jaar te worden hersteld, waarbij het herstelpad een gestaag verloop kent. Hierdoor wordt voorkomen dat het herstel van een groot reservetekort naar achteren wordt verschoven. Indien sprake is van een reservetekort dient het pensioenfonds een langetermijnherstelplan op te stellen.

Resultaat arbeidsongeschiktheid

Positief of negatief effect op de Technische voorzieningen ontstaat door een afwijking tussen de werkelijke arbeidsongeschiktheid en de geraamde arbeidsongeschiktheid gedurende het jaar.

Resultaat sterfte

Positief of negatief effect op de Technische voorzieningen ontstaat door een afwijking tussen de werkelijke sterfte en de geraamde sterfte gedurende het jaar.

Returnportefeuille

Het doel van de returnportefeuille is het behalen van een hoog rendement om op de lange termijn goede kans op toeslagverlening te creëren. Dit zal vooral worden gedaan door te beleggen in risicovolle beleggingscategorieën, zoals aandelen, onroerend goed en grondstoffen.

RJ 610

RJ 610 is een richtlijn van de Raad voor de Jaarverslaggeving die aansluit op wetgeving. In deze richtlijn zijn ook instructies opgenomen voor pensioenfondsen. Deze geven onder andere aan hoe posten op de balans moeten worden ingedeeld.

Securities lending

Het tijdelijk uitlenen van waardepapieren aan een derde partij.

Solvabiliteit

Het vermogen om (nu en op termijn) aan de financiële verplichtingen te kunnen voldoen.

Swaps (rente)

Transactie tussen twee partijen waarbij de vaste en variabele interestverplichtingen over een hoofdsom worden uitgewisseld gedurende een vooraf overeengekomen periode. De hoofdsommen worden hierbij niet uitgewisseld.

Swaps (total return)

Beleggingsconstructie waarbij het fonds met een tegenpartij voor een bepaalde periode overeenkomt dat, tegen vergoeding van een rente, het fonds het rendement van een index (aandelen of commodities) ontvangt (indien positief) of betaalt (indien negatief).

Swaptions

Een voorwaardelijk derivaat waarbij de koper het recht heeft, maar niet de plicht, om binnen een bepaalde periode een (rente) swap af te sluiten onder vooraf vastgestelde voorwaarden.

Technische voorzieningen (TV)

De actuariel berekende waarde van de opgebouwde pensioenaanspraken.

Termijnkoers

Koers waartegen op een vast tijdstip in de toekomst verschillende vermogensbestanddelen tegen elkaar worden uitgewisseld.

Toeslagen (op uitgekeerde pensioenen)

Dit betreft toeslagen op de pensioenen in verband met gestegen kosten van levensonderhoud (voorheen: indexatie).

Total return

Het positieve of negatieve totale resultaat dat wordt behaald op een belegging.

Uitvoeringsovereenkomst

Overeenkomst tussen de werkgevers en het fonds omtrent de uitvoering en financiering van de pensioenovereenkomst bij het fonds. Dit begrip is opgenomen in de Pensioenwet. De uitvoeringsovereenkomst is in de plaats gekomen van de financieringsovereenkomst.

Ultimate Forward Rate (UFR)

Een kunstmatige aanpassing van de rentetermijnstructuur zodat de rente gaat bewegen naar een vaste waarde bij een lange looptijd

Uniform pensioenoverzicht (UPO)

Een pensioenoverzicht waarin de uitkeringen bij pensionering, overlijden en arbeidsongeschiktheid eenduidig worden gepresenteerd. Alle pensioenuitvoerders hanteren eenzelfde format (opgesteld door de pensioenkoepels). Hierdoor zijn de pensioenoverzichten eenvoudig naast elkaar te leggen en is het streven om de (gewezen) deelnemers een duidelijk beeld van de financiële situatie bij pensionering te geven. Vanaf 1 januari 2008 is het hanteren van een UPO voor alle pensioenuitvoerders verplicht.

Valutahedge

Het fonds dekt met behulp van onvoorwaardelijke derivaten gedeeltelijk de gevolgen voor de financiële positie van het fonds van een wijziging in een vreemde valutakoers af.

Valutarisico

Het risico dat de waarde van een financieel instrument fluctueert als gevolg van veranderingen in valutawisselkoersen.

Valutatermijntransactie

Transactie waarbij op een vast tijdstip in de toekomst (op termijn) verschillende valuta tegen elkaar worden omgeruild tegen een vastgestelde prijs bij het aangaan van de transactie.

Vastrentende waarden

Belegging in obligaties of leningen op schuldbekentenis waarbij periodiek een vaste rente wordt vergoed door de uitgever van de obligatie.

Verantwoordingsorgaan (VO)

Orgaan waaraan het Bestuur van het fonds jaarlijks verantwoording moet afleggen. De drie leden worden benoemd door het Bestuur en vertegenwoordigen de werkgever, de deelnemers en de pensioengerechtigden.

Vereist eigen vermogen

Het vereist eigen vermogen bedraagt een percentage van de Technische voorzieningen voor eigen rekening.

Vermogensresultaten

Alle al dan niet gerealiseerde valuta- en effectenkoers verschillen ten opzichte van de aanschafwaarde (of waarde aan het begin van een jaar).

Visitatiecommissie

Een commissie die ten minste één keer per drie jaar het functioneren van het Bestuur beoordeelt. Deze commissie wordt benoemd door het Bestuur en bestaat uit drie onafhankelijke deskundigen.

Volatiliteit

De beweeglijkheid van beurskoersen.

Voorwaardelijke derivaten

Een voorwaardelijk derivaat is een type derivaat waarbij één van de partijen (de koper) het recht heeft, maar niet de plicht, om binnen een bepaalde periode dan wel op een bepaald tijdstip een vooraf vastgesteld afgeleid financieel instrument toe te passen. Dit zijn putopties, callopties, renteopties, etc.

Waardeoverdracht

Wanneer bij verandering van werkgever het fonds de contante waarde van de pensioenaanspraken uit het vorige dienstverband inneemt en daarvoor fictieve dienstjaren geeft, is er sprake van waardeoverdracht.

Zakelijke waarden

Beleggingen in vastgoedfondsen en aandelen.